

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Miljević

Mentorica: red. prof. dr. Maja Bučar

Otroci v oboroženih konfliktih v državah v razvoju

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvaljujem se spoštovani red. prof. dr. Maji Bučar.

Zahvaljujem se staršem, da so mi omogočili študij v Ljubljani.

Hvala Boris, ker verjameš vame in hvala za tvojo podporo.

Moja diplomska naloga je posvečena vsem otročkom, ki trpijo ali so žrtve oboroženih spopadov. Z željo, da bi človečnost prevladala nad interesi in nad zlom.

Za Matijo in Žigo.

Otroci v oboroženih konfliktih v državah v razvoju

V času oboroženih konfliktov so največkrat žrtve nedolžni civilisti, večinoma prav otroci. V državah v razvoju, kjer divjajo oboroženi konflikti, je danes veliko mrtvih, ranjenih, zlorabljenih, zapostavljenih, izstradanih, razseljenih, osirotelih otrok. Trpljenja, ki jih ob tem doživljajo otroci zaradi njihove ranljivosti in starosti, se ne da opisati. V takem času tvegamo izgubo mladih generacij, ki so nenadomestljive za spravo in obnovo družbe, ki jo je razklal oborožen spopad. Oboroženi spopadi spremljajo človeka že skozi vso njegovo zgodovino. V tem času se je izoblikovala zavest, da je potrebno oborožene spopade regulirati s pravili, z namenom, da se zaščiti civilno prebivalstvo. V pričujoči diplomski nalogi so najprej opisana mednarodnopravna pravila, ki ščitijo otroke v primeru oboroženega spopada. Nato sledi pregled na primeru oboroženega spopada v Demokratični republiki Kongo, Južnem Sudanu in Siriji. V nalogi je predstavljeno, kako so zaradi spopada otroci begunci na primeru Sirije, prikrajšani za izobraževanje. Izobraževanje je ena od temeljnih človekovih pravic. Izobrazba je eden od temeljev otrokovega razvoja in je hkrati pomembna za socialno trdnost in gospodarski razvoj družbe. Neposredno prispeva k zmanjševanju revščine in tudi k trajnejšemu miru ter stabilnejšim družbam.

Ključne besede: otrok, oborožen spopad, mednarodno humanitarno pravo, pravo človekovih pravic, izobraževanje.

Children in Armed Conflicts in Developing Countries

In the period of armed conflicts, innocent civilians and mostly children are most often the victims. In developing countries, where armed conflicts plague, there are presently many dead, injured, abused, neglected, starved, displaced, and orphaned children. There is no way to describe the suffering experienced by children due to their vulnerability and age. In this time we risk losing young generations which are irreplaceable for reconciliation and reconstruction of the society split by armed conflict. Armed conflicts have accompanied human all of its history. Through this time, a perception of a need to regulate the armed conflicts with rules developed, especially with intention to protect civilian population. In the present graduation thesis, rules under international law, which protect children in the case of armed conflicts, are first described. This is followed by an overview of the case of armed conflict in the Democratic Republic of Congo, South Sudan, and Syria. In the thesis, it is presented how children refugees in the case of Syria are deprived of education due to the conflict. Education is one of the basic human rights. Education is one of the foundations of the child's development, and at the same time it is important for social stability and economic development of the society. It directly contributes to a decrease of poverty and also to continuation of peace and more stable societies.

Key words: child, armed conflict, international humanitarian law, human rights law, education.

KAZALO

1	UVOD	8
2	PRAVNI OKVIR MEDNARODNEGA SISTEMA ZAŠČITE OTROK V OBOROŽENIH KONFLIKTNIH	11
2.1	Mednarodno humanitarno pravo	12
2.2	Človekove pravice.....	17
2.3	Sprejete konvencije in deklaracije.....	19
3	OTROCI V IZBRANIH PRIMERIH OBOROŽENIH KONFLIKTOV	25
3.1	Otroci kot žrtve oboroženih konfliktov na primeru Demokratične republike Kongo	25
3.2	Otroci begunci na primeru Sirije	28
3.3	Otroci kot vojaki na primeru Južnega Sudana	32
4	TEMELJNA ČLOVEKOVA PRAVICA DO IZOBRAŽEVANJA IN OTROCI BEGUNCI	36
4.1	Pomen izobrazbe	36
4.2	Izobraževanje v državah v razvoju.....	36
4.3	Izobraževanje in otroci begunci.....	37
5	UVELJAVLJANJE MEDNARODNEGA SISTEMA ZAŠČITE OTROK	41
5.1	Odgovornost nacionalnih držav.....	41
5.2	Odgovornost in aktivnost mednarodnih organizacij	44
6	SKLEP	46
7	LITERATURA	48

KAZALO TABEL

Tabela 4.1: Pregled šoloobveznih sirskih begunskih otrok, ki obiskujejo in ne obiskujejo šole glede na državo	38
---	----

KAZALO SLIK

Slika 1.1: Otroci v oboroženih konfliktih v državah v razvoju	9
---	---

SEZNAM KRATIC

- DRK** *Democratic Republic of the Kongo* (Demokratska republika Kongo)
- ILO** *International Labour Organization* (Mednarodna organizacija dela)
- GS OZN** Generalna skupščina Organizacije združenih narodov
- KOP** Konvencija o otrokovih pravicah
- MHP** Mednarodno humanitarno pravo
- MORK** Mednarodni odbor rdečega križa
- OHCHR** *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights* (Urad visokega komisariata Združenih narodov za človekove pravice)
- OZN** Organizacija združenih narodov
- SPLA** *Sudan People's Liberation Army* (Sudanska ljudska osvobodilna vojska)
- UL OZN** Ustanovna listina Organizacije združenih narodov
- UNESCO** *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*
(Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo)
- UNHCR** *United Nations High Commissioner for Refugees* (Urad Visokega komisariata Združenih narodov za begunce)
- UNICEF** *United Nations Children's Fund* (Sklad Združenih narodov za otroke)

1 UVOD

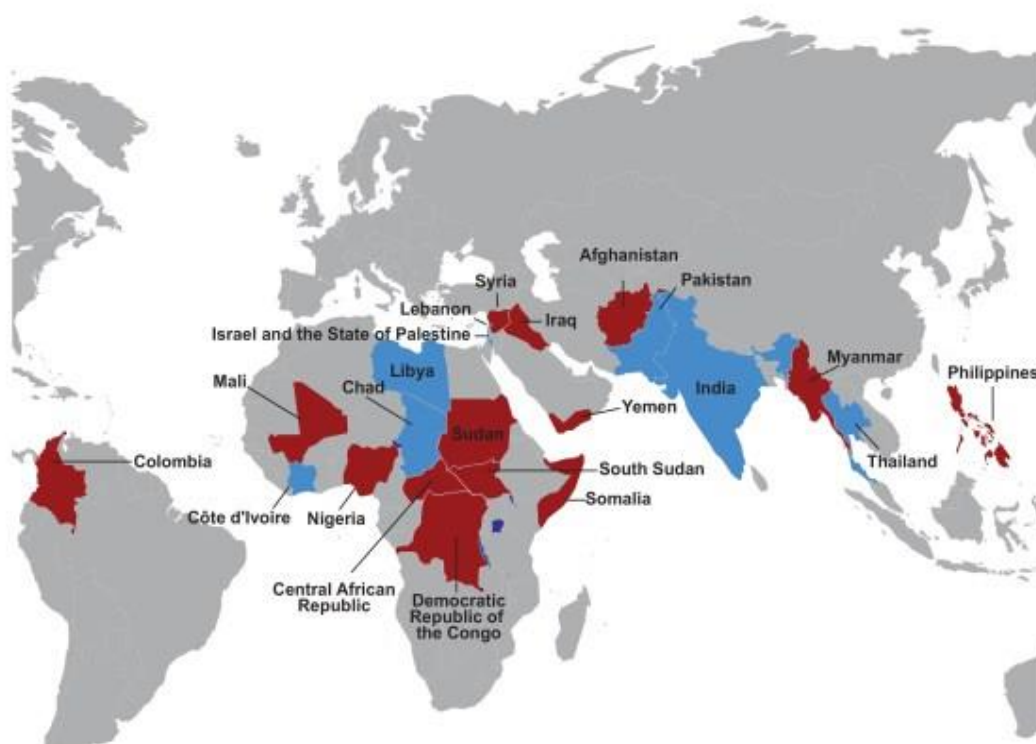
”Kako glasno želite, da kričimo? Koliko bolečine in trpljenja mislite, da lahko prenesemo? Koliko glav in rok bodo še razstrelili izstrelki, preden nam bo kdo prisluhnil?” Emily Baker, Liberija (Amnesty International Slovenije in Mirovni inštitut 2004).

”Približno dvesto milijonov žrtev: zelo približna ocena pobojev, ki so se zgodili na planetu Zemlja v 20. stoletju”, je zapisal De Brie leta 2009. Genocidi, zločini zoper človeštvo, vojni zločini in drugi 'množični poboji' (De Brie 2009). Danes je to število vsekakor večje, kajti oboroženi konflikti, ki danes divjajo v državah v razvoju ne jenjujejo, ampak so vse bližje civilnemu prebivalstvu.

V oboroženih konfliktih so žrtve predvsem nedolžni civilisti, večinoma otroci. V letnem poročilu Generalnega sekretarja Organizacije združenih narodov (OZN v nadaljevanju) 2015 o otrocih in oboroženih spopadih je bilo prikazanih 23 držav, kjer so otroci žrtve oboroženih spopadov v obdobju od januarja 2014 do decembra 2014 (glej Sliko 1.1) (Urad posebnega predstavnika Generalnega sekretarja OZN za otroke v oboroženih spopadih 2015). Danes več kot 86,7 milijonov otrok, mlajših od 7 let, že vse življenje živi na vojnih območjih (UNICEF 2016a). Otroci v oboroženih konfliktih postajajo žrtve kot civilisti ali kot pripadniki vojske ali oboroženih skupin. Namenoma jih ubijajo, pohablajo, ugrabljajo. V času spopadov ostajajo otroci brez staršev, skrbnikov, osnovnih socialnih storitev, nimajo možnosti izobraževanja in dostopa do zdravstva. V spopadih so lahko žrtve spolnih zlorab in pehotnih min. Ogromno otrok je razseljenih, veliko je beguncev. Pogosta je tudi praksa vključevanja otrok v najbolj krute vojaške posege.

Samo v Siriji je vojna do danes prizadela 8,4 milijone sirskih otrok, 306.000 otrok je bilo rojenih v begunstvu (UNICEF 2016b). Desettisoče dečkov in deklic sodeluje v oboroženih skupinah na kriznih žariščih po vsem svetu. Od decembra 2013 je bilo samo v Južnem Sudanu rekrutiranih 16.000 otrok (UNICEF 2016c). V Demokratični republiki Kongo je bilo v času konflikta posiljenih več kot 200.000 žensk in deklic (War Child UK 2014).

Slika 1.1: Otroci v oboroženih konfliktih v državah v razvoju

Vir: Urad posebnega predstavnika Generalnega sekretarja OZN za otroke v oboroženih spopadih (2015).

Po vsem svetu, kjer divjajo oboroženi konflikti, je moč naštetih ogromno število nezaslišanih zločinov, katerih žrtve so otroci. V oboroženih spopadih otroci doživljajo hud psihosocialni stres, neizmerno trpijo. Nasilje postaja del njihovega vsakdana, naselilo se je v domove, šole, parke, igrišča. Zaradi spopadov živijo v še hujši revščini, njihovo otroštvo je polno izgub in pomanjkanja. V takem času tvegamo izgubo mladih generacij, ki so nenadomestljive za spravo in obnovo družb, ki jih je razklala vojna ali oborožen spopad. Trpljenje otrok pušča na njih dolgotrajne posledice. Te lahko na prihodnjih generacijah izzovejo nadaljevanje in ponovni pojav konfliktov.

Otroci zaradi oboroženih spopadov opuščajo izobraževanje. Pravica do izobraževanja je namreč temeljna človekova pravica. Od njihove izobrazbe je odvisno delovanje družbe. V Siriji je zaradi spopadov obiskovanje pouka na izjemno nizki ravni. UNICEF ocenjuje, da je brez možnosti za izobraževanje 2,1 milijona otrok v Siriji in 700 tisoč

otrok v sosednjih državah (UNICEF 2016b). V Južnem Sudanu je zaradi konflikta več kot 400 tisoč otrokom onemogočeno izobraževanje in vpis v osnovne šole se je po vsej državi zmanjšal (UNICEF 2016č).

Cilj naloge je predstaviti, kako v konfliktnih področjih številne in grobe kršitve pravic in dostojanstva otrok ostajajo nezmanjšane. Predstaviti želim, kako so otroci v primeru oboroženih konfliktov zaščiteni z mednarodnim humanitarnim pravom in pravom človekovih pravic. Še posebej želim izpostaviti problem zagotavljanja temeljne pravice otrok do izobraževanja, ki je manj pogosto predmet ukrepov mednarodne skupnosti in analizirati, kdo je dolžan zagotoviti uresničevanje te pravice in na kakšen način.

Hipotezi naloge sta:

- Uresničevanje mednarodnih pravnih dokumentov za zaščito otrok v oboroženih konfliktih je v praksi na konfliktnih področjih v državah v razvoju nezadostno.
- Otrokom beguncem je kršena tudi temeljna pravica do izobraževanja, kar ima dolgoročne posledice tako za posameznika kot za družbo.

Uporabila bom deskriptivno metodo in predstavila mednarodnopravne dokumente ter analizo pisnih virov. S pomočjo metode študija primera bom analizirala primere v Demokratični republiki Kongo, Južnem Sudanu in Siriji. Pri delu se bom opirala na strokovne članke, podatke in analize, pridobljene s spletnih strani različnih mednarodnih organizacij.

2 PRAVNI OKVIR MEDNARODNEGA SISTEMA ZAŠČITE OTROK V OBOROŽENIH KONFLIKTIH

Z izrazom oborožen konflikt je mišljen oborožen spopad, boj med oboroženimi silami najmanj dveh držav, pomeni tudi spopad na ozemlju ene države med rednimi oboroženimi silami in oboroženimi skupinami ali med posameznimi oboroženimi skupinami, ki se bojujejo med sabo. Jogan (1997, 24) navaja, da se izraz 'vojna' zamenjuje z izrazom 'oboroženi spopad' in da je Generalna skupščina Organizacije združenih narodov (GS OZN v nadaljevanju) dala pobudo, da se izraz 'vojno pravo' nadomesti z izrazom 'pravo oboroženih spopadov'.

Sami oboroženi spopadi so lahko mednarodni ali nemednarodni. K mednarodnim štejemo spopade med suverenimi državami in spopade, v katerih se narodi bojujejo zoper tujo okupacijo, oziroma se bojujejo izhajajoč iz pravice do samoodločbe, ki je potrjena v Ustanovni listini OZN (UL OZN v nadaljevanju) (Jogan 1997, 32). Jogan (1997, 23) navaja, da se enako kot oboroženi spopadi med državami obravnavajo tudi vojaške akcije mirovnih sil OZN oziroma morebitni spopadi med njimi in oboroženimi silami določene države. Nemednarodni oboroženi spopadi so tudi spopadi na ozemlju določene države med njenimi oboroženimi silami na eni strani in uporniškimi oboroženimi silami ali skupinami na drugi strani, ki pod odgovornim poveljstvom kontrolirajo del ozemlja države, kar jim omogoča usmerjene in nenehne vojaške operacije (Degan 2000, 842; Jogan, 1997, 32). Med take spopade ne štejejo notranji nemiri in napetosti, kot so upori, izolirani akti nasilja, ki niso oborožene narave (Jogan 1997, 32). To je pomembno omeniti, kajti tako razlikovanje med mednarodnimi spopadi in nemednarodnimi spopadi pozna mednarodno pravo in je zato zaščita omejena na vrsto spopada. Naj na tem mestu takoj poudarim, da je vsak posamezni pripadnik oborožene skupine kazensko odgovoren na mednarodni ravni za vojna hudodelstva in hudodelstva proti človečnosti. Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča vzpostavlja kazensko odgovornost posameznikov za genocid, hudodelstva zoper človečnost, vojna hudodelstva in agresijo (Sancin in drugi 2010, 138).

Jelušič navaja (1997, 43), da veliko političnih režimov danes vlada s pomočjo sile in uporablja oboroženo nasilje, da bi ohranili oblast. Z uporabo vojske znotraj države, kot sredstvom represivnega aparata, skušajo legitimirati svojo oblast in si pridobiti poslušnost in lojalnost prebivalstva (Jelušič 1997, 34–35).

Oboroženi spopadi so stalni spremljevalec človeštva v vsej njegovi zgodovini. Že stoletja obstaja nekakšno varstvo civilnega prebivalstva. To je bilo najprej nenapisano. Pravila se skozi zgodovino spopadov razvijajo postopoma, na žalost po tragičnih dogodkih, ko se pokaže dodatna potreba po zaščiti žrtev. Danes je vojna, kot sredstvo za reševanje sporov med državami, prepovedana. Po I. svetovni vojni so namreč države s Pariško pogodbo leta 1928 razglasile vojno kot sredstvo državne politike za nezakonito (Jogan 1997, 17). To je bilo kasneje potrjeno tudi v UL OZN (2. čl.). Vendar, kot navaja Jogan (1997, 9), mednarodni dokumenti kljub omenjeni prepovedi vojne, dovoljujejo nekatere vrste vojn oziroma oboroženih spopadov (obrambne vojne, vojne za osvoboditev kolonij, vojna za uresničitev pravice narodov do samoodločbe).

Danes poznamo "nove vojne", kjer se pojavlja tako imenovano kompleksno ogrožanje varnosti, kjer nevojaške grožnje prevladujejo nad vojaškimi grožnjami in kjer tudi znotraj vojaških groženj vse bolj prevladujejo nedržavni akterji vojskovanja (Jelušič 2002, 615). "Nove vojne sploh ne predpostavljajo nujnosti obstoja politične države, kajti pogosto se dogajajo na geografskih območjih, kjer politične države niso sposobne vzdrževati suverenosti" (Jelušič 2002, 616). Torej v novodobnih oboroženih spopadih imamo opravka z nedržavnimi akterji. Jelušič navaja (prav tam), da prihaja do fragmentacij vojsk, do razvoja organiziranega kriminala, do pojava paravojaških skupin, do neposredne dosegljivosti orožja in vojaških plačancev. Nove vojne so skoncentrirane v Afriki, Južni in Vzhodni Evropi ter Aziji. Jelušič priznava, da je zaradi novih vojn in zaradi nesposobnosti obstoječih varnostnih mehanizmov, ki naj bi jih preprečili ali obvladali, potrebno redefiniranje mednarodne ureditve.

V nadaljevanju bom predstavila glavne mednarodnopravne vire, ki so pomembni za razumevanje mednarodnopravnega položaja in varstva otrok v oboroženih spopadih.

2.1 Mednarodno humanitarno pravo

V okviru mednarodnega prava so za področje oboroženih spopadov najpomembnejše norme mednarodnega humanitarnega prava (MHP v nadaljevanju) (Amnesty International Slovenije 2004, 217). MHP je pomemben del mednarodnega javnega prava. Obsega pravila, ki med oboroženimi spopadi ščitijo osebe, ki ne sodelujejo v sovražnostih ter omejuje uporabo metod in sredstev vojskovanja.

MHP predstavlja sistem načel in pravil mednarodnega običajnega in pogodbenega prava, ki med drugim urejajo tudi pravno varstvo posebej zaščitene osebe in žrtev spopadov (Jogan 1997, 19). Jogan (prav tam) pravi, da se izraz mednarodno vojno pravo nadomešča z izrazi kot pravo oboroženih sil, mednarodno pravo oboroženih sil ali MHP. Ker je v tej nalogi poudarek na zaščiti otrok, torej humanitarni vidik tega prava, bom uporabljala izraz MHP.

Jogan navaja (1997, 5), da je bil obstoj vojaških pravil že v srednjem veku. Ta so zahtevala, da se v viteških spopadih upoštevajo določena pravila pri boju. Kasneje, ko so viteške spopade zamenjali najemniški oddelki, so se pravila poostrižila, a pri tem ni šlo za humanitarna prizadevanja, vendar so pogodbe med vrhovnimi poveljniki in najemniki jasno določale meje med dovoljenim in striktno prepovedanim ravnanjem – med drugim tudi pobijanje vojnih ujetnikov, otrok, žensk, starcev in duhovnikov in dejanja, ki nasprotujejo vojaški časti (Jogan 2007, 5–6). V devetnajstem stoletju se pojavi zahteva, da se bistvena vprašanja v zvezi s pravnim reguliranjem vodenja vojne določijo na mednarodni ravni. Ob koncu 19. stoletja in na začetku 20. stoletja se dotedanje običajno pravo kodificira in vključuje v številne mednarodne multilateralne pogodbe (Jogan 2007, 6). Hkrati se, kot navaja Jogan (prav tam), spreminja tudi značaj mednarodnega vojnega prava, ki začne izhajati iz humanitarnih prizadevanj. Ta se najbolj jasno kažejo na prvi in drugi haški mirovni konferenci med leti 1899 in 1907, še bolj pa v Martensovi klavzuli, ki povezuje vojno pravo kot sistem zapisanih pravil z moralno in načelom človečnosti. Sistem mednarodnega vojnega prava se je razvijal in dopolnjeval do današnje stopnje, pri čemer je ohranjal omenjeno temeljno usmeritev (Jogan 2007,6).

Zelo pomembna za zaščito otrok je delitev pravil MHP na tista, ki se nanašajo na mednarodne oborožene spopade in na nemednarodne oborožene spopade.

MHP ni uporabno v primeru nasilja, ki nima razsežnosti oboroženega spopada, v takem primeru se upoštevajo pravila prava človekovih pravic. Lahko rečemo, da se MHP uporablja v oboroženih spopadih, človekove pravice ščitijo vedno posameznika, tako v času mira kot v času oboroženega spopada.

MHP sestavlja haško pravo, ki se nanaša na razmerja med stranmi v spopadu, imenuje se tudi pravo vojskovanja; ženevsko pravo, ki se nanaša na mednarodno pravno varstvo

zaščiteneh oseb in žrtev vojne; newyorško pravo, ki se nanaša med drugim tudi na probleme v zvezi z odgovornostjo in sankcioniranjem MHP (Jogan 1997, 20).

Haaško pravo je glede zaščite otrok pomembno zlasti v delih, kjer se prepoveduje uporaba določenih orožij in sredstev bojevanja. Na primer prepoved uporabe protipehotnih min, prepoved uporabe kemičnega orožja, prepoved in omejitve uporabe nekaterih konvencionalnih orožij, prepoved razvoja bakterioloških in strupenih orožij. Zaradi obsega naloge se osredotočam predvsem na zaščito, ki jo nudi ženevsko pravo.

Ženevsko pravo danes sestavljajo štiri konvencije iz leta 1949 in dodatna dva protokola iz leta 1977. Iz tega je razvidno, da je potreba po taki zaščiti, ki jo nudi to pravo, nastala po grozovitih dogodkih iz druge svetovne vojne. Otroci so zaščiteni kot del kategorije prebivalstva v okviru splošne zaščite, ki zajema tako otroke in ostale (civilno prebivalstvo, ranjenci, bolniki, ujetniki) in kot izključno otroci.

Štiri Ženevske konvencije so:

- Ženevska konvencija za izboljšanje položaja ranjencev in bolnikov oboroženih sil v vojni,
- Ženevska konvencija za izboljšanje položaja ranjencev, bolnikov in brodolomcev oboroženih sil na morju,
- Ženevska konvencija o ravnanju z vojnimi ujetniki,
- Ženevska konvencija za zaščito civilnih oseb med vojno.

Dodatna dva protokola h konvencijam izboljšujeta zaščito žrtev mednarodnih in nemednarodnih oboroženih spopadov. To sta:

- Dopolnilni protokol k Ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov (Protokol I.),
- Dopolnilni protokol k Ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev nemednarodnih oboroženih spopadov (Protokol II.).

Ženevsko pravo temelji na spoštovanju človeškega bitja in njegovega dostojanstva. Konvencije med drugim nalagajo, da je potrebno osebe, ki ne sodelujejo pri sovražnostih, spoštovati in jih ščititi pred posledicami oboroženih bojev. V času

oboroženih spopadov se morajo ljudje držati določenih humanitarnih pravil tudi v odnosu do sovražnika.

Glede na to, da so danes otroci žrtve v vedno večjem številu nedržavnih oboroženih konfliktih, je pomembno, v katerih okoliščinah veljajo Ženevske konvencije in dopolnilna protokola.

Ženevske konvencije in protokola so veljavni kakor hitro gre za oborožen spopad, saj v 2. členu, ki je skupen vsem štirim konvencijam, in v 1. členu Protokola I. piše, da se države pogodbenice morajo držati načel Ženevskih konvencij v "vsaki vojni in v vsakem drugem oboroženem spopadu, ki bi izbruhnil med dvema ali več visokimi pogodbenicami ..." (Človekove pravice: Zbirka mednarodnih dokumentov. Univerzalni dokumenti 1996, 610–782). Protokol II. je načela Ženevskih konvencij razširil še na primer nemednarodnega oboroženega spopada. Tudi pri vsakem nemednarodnem oboroženem spopadu je treba ohraniti načela človečnosti. Tako je vselej in povsod v mednarodnem in nemednarodnem oboroženem spopadu prepovedano: nasilje nad življenjem, zdravjem, telesnim in duševnim blagostanjem ljudi, umor ter okrutno ravnanje, kot so mučenje, pohabljanje ali katerakoli druga oblika telesne kazni, kolektivne kazni, jemanje talcev, akti terorizma, žalitev človekovega dostojanstva, poniževalno ravnanje, posilstvo, prisilna prostitucija in vsaka oblika nespodobnega napada, suženjstvo in trgovina s sužnji, ropanje (Človekove pravice: Zbirka mednarodnih dokumentov. Univerzalni dokumenti 1996, 827, 860).

Vedno je treba razlikovati med civilnim prebivalstvom in borci, da bi se tako lahko zagotovilo spoštovanje in zaščita civilnega prebivalstva. Razlikovati je treba tudi civilne objekte in vojaške objekte in v skladu s tem usmeriti vojaške operacije le proti vojaškim objektom (Človekove pravice: Zbirka mednarodnih dokumentov. Univerzalni dokumenti 1996, 809). Napadi brez razlikovanja so prepovedani. Civilno prebivalstvo in civilni objekti ne smejo biti cilji napadov. Pri napadanju vojaških ciljev je treba tudi paziti in vnaprej poskrbeti, da ne hote ne pride do povzročenih civilnih izgub in škode ali da so te kar najmanjše (Človekove pravice: Zbirka mednarodnih dokumentov. Univerzalni dokumenti 1996, 814). Civilno prebivalstvo je prepovedano izstradati ter uničevati dobrine, ki so nepogrešljive za njegovo preživetje (Človekove pravice: Zbirka mednarodnih dokumentov. Univerzalni dokumenti 1996, 812). Prepoved napada na civilno prebivalstvo, uničevanje dobrin velja ravno tako tudi za nemednarodne

oborožene konflikte (Človekove pravice: Zbirka mednarodnih dokumentov. Univerzalni dokumenti 1996, 856).

V četrti ženevski konvenciji ter v Protokolu I. in II. najdemo člene, ki izrecno omenjajo otroke in jim tako zagotavljajo posebne pravice in posebno zaščito.

Tako četrta Ženevska konvencija v 24. členu zagotavlja otrokom, mlajšim od 15 let, ki so osiroteli ali so ločeni od svojih družin, posebno skrb. Taki ne smejo biti prepuščeni sami sebi in treba je ukreniti vse potrebno, da se "olajša njihovo vzdrževanje, opravljanje verskih obredov njihove veroizpovedi, njihovo vzgojo in izobraževanje ..." (Človekove pravice: Zbirka mednarodnih dokumentov. Univerzalni dokumenti 1996, 729), ter je potrebno takim otrokom omogočiti sprejem v nevtralni državi. Omenjena konvencija v svojem 25. členu stranem v spopadu nalaga, da "si morajo tudi prizadevati, da je mogoče vse otroke, mlajše od dvanajst let, identificirati ..." (Človekove pravice: Zbirka mednarodnih dokumentov. Univerzalni dokumenti 1996, 729). Protokol I. v 77. členu pravi: "Otroci bodo deležni posebnih obzirov in zaščiteni pred vsemi oblikami nespodobnega napada. Strani v spopadu bodo zanje skrbele in jim izkazovale pomoč, ki jim je potrebna, bodisi zaradi njihove mladosti ali iz drugih razlogov" (Človekove pravice: Zbirka mednarodnih dokumentov. Univerzalni dokumenti 1996, 829–830). Nadalje isti člen zagotavlja, da otroci, ki še niso dopolnili 15 let, ne bodo sodelovali v sovražnostih in ne bodo rekrutirani. Če bodo otroci prijeti, pripri ali internirani, morajo biti v posebnih oddelkih oziroma v oddelkih s svojo družino (Človekove pravice: Zbirka mednarodnih dokumentov. Univerzalni dokumenti 1996, 830). Omenjeni Protokol I. zagotavlja ponovno združevanje razkropljenih družin in sodelovanje držav pogodbenic s humanitarnimi organizacijami za doseg tega cilja (Človekove pravice: Zbirka mednarodnih dokumentov. Univerzalni dokumenti 1996, 826–827). Protokol I. in II. dajeta vsem osebam, ki so prizadete zaradi oboroženega spopada temeljno garancijo za humano ravnanje brez vsakršnega razlikovanja. Tudi 4. člen Protokola II. otrokom posebej zagotavlja posebno skrb za nego in pomoč, ki jim je potrebna (Človekove pravice: Zbirka mednarodnih dokumentov. Univerzalni dokumenti 1996, 860).

Ranjence, bolnike in brodolomce je treba spoštovati in ščititi v vseh okoliščinah, ne sme se jim ogrožati življenja ali jim kakorkoli drugače škodovati. Z njimi se mora ravnati človeško in jim nuditi kar najhitreje zdravniško nego, ki jo zahteva njihovo stanje. Med njimi ne sme biti nobenega razlikovanja razen po zdravstvenih merilih. Vsak od

nasprotnikov, ki ujame ranjence, bolnike ali brodolomce ali pa člane sovražnikovih oboroženih sil, jih mora negovati kot lastne ranjence (Človekove pravice: Zbirka mednarodnih dokumentov. Univerzalni dokumenti 1996, 614–863).

V neposredno korist ranjencev, bolnikov in brodolomcev so zaščitene tudi sanitetne enote (sanitetno osebje, material, naprave, stavbe, prevozi v zdravstvene namene), ki so pod nadzorom pristojne oblasti (Človekove pravice: Zbirka mednarodnih dokumentov. Univerzalni dokumenti 1996, 617–864). Nikoli se jih ne sme napadati, jim škodovati ali preprečevati njihovo delovanje. Civilno sanitetno osebje se na zasedenem ozemlju sme mobilizirati samo v primeru, da je že poskrbljeno za zdravstvene potrebe prebivalstva in je zagotovljena nadaljnja nega ranjencev in bolnikov, ki so že v oskrbi (Človekove pravice: Zbirka mednarodnih dokumentov. Univerzalni dokumenti 1996, 790).

2.2 Človekove pravice

Mednarodno pravo človekovih pravic se dopolnjuje z MHP in obe sta orodji varovanja otrokovih pravic v oboroženih spopadih. Ker so določena pravila temeljnih človekovih pravic del mednarodnega običajnega prava, so zavezujoča za vse države in za vse oborožene skupine, ki morebiti izvajajo oblast nad določenim ozemljem. Za varstvo otrok v primeru oboroženih spopadov je pomembno tudi mednarodno pogodbeno pravo.

Tudi pravo človekovih pravic je nastajalo kot spoznanje "..., ker sta zanikanje in teptanja človekovih pravic pripeljala do barbarskih dejanj, žaljivih za človeško vest ..."(Splošna deklaracija človekovih pravic 1948). Pravila in standardi o človekovih pravicah, ki jih poznamo danes, so se namreč oblikovali po drugi svetovni vojni kot odgovor človeštva na grozodejstva obeh svetovnih vojn in njihovih posledic. Najprej je v okviru OZN bila leta 1948 sprejeta Deklaracija človekovih pravic, nato je v okviru regionalnih organizacij sledilo sprejetje konvencij in mednarodnih sporazumov o človekovih pravicah. Tako te predstavljajo najpomembnejše instrumente prava človekovih pravic:

- Splošna deklaracija človekovih pravic iz leta 1948,
- Evropska konvencija o človekovih pravicah iz leta 1950,
- Ameriška konvencija o človekovih pravicah iz leta 1969,
- Afriška listina človekovih pravic in pravic ljudstev iz leta 1981,
- Mednarodna sporazuma o človekovih pravicah iz leta 1966,

- Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah iz leta 1989.

Kar je pomembno za varovanje otrok v primerih oboroženih spopadov je, da vsi omenjeni dokumenti vsebujejo nekatere temeljne pravice, kot so pravica do življenja, prepoved mučenja in nečloveškega kaznovanja ali ravnanja, suženjstvo, ki jih države morajo spoštovati v vseh razmerah – tudi v spopadih ali nemirih. Te omenjene pravice so univerzalne, kajti priznavajo jih države po vsem svetu. Lahko rečemo, da so najvišji moralni in politični imenovalec, do katerega se je dokopalo človeštvo (Rizman 2008).

V Splošni deklaraciji človekovih pravic je deklarirana pravica vseh do življenja, do prostosti in osebne varnosti (Splošna deklaracija o človekovih pravicah 1948, 3. čl.). Nihče ne sme biti pridržan v suženjstvu, trgovina s sužnji v kakršnikoli obliki je prepovedana, nihče ne sme biti podvržen mučenju ali okrutnemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju (Splošna deklaracija o človekovih pravicah, 1948, 4., 5. čl.). 14. člen Splošne deklaracije o človekovih pravicah zagotavlja, da "vsakdo ima pravico v drugih državah iskati in uživati pribežališče pred preganjanjem". 16. člen zagotavlja družini, kot temeljni celici družbe, pravico do družbenega in državnega varstva. V okviru zagotavljanja socialnih pravic Splošna deklaracija človekovih pravic v 25. čl. zagotavlja otrokom, da so upravičeni do posebne skrbi in pomoči. Tako ta člen govori o otrocih kot posebni kategoriji, ki ji pripadajo posebne pravice. Deklarirana je pravica vsakega do izobraževanja, šolanje na začetni stopnji je obvezno in brezplačno (Splošna deklaracija o človekovih pravicah 1948, 26. čl.). "Izobraževanje mora biti usmerjeno k polnemu razvoju človekove osebnosti in utrjevanju spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Pospeševati mora razumevanje, strpnost in prijateljstvo med vsemi narodi in med rasami in verskimi skupinami ter pospeševati dejavnost Združenih narodov za ohranitev miru." (Splošna deklaracija o človekovih pravicah 1948, 26. čl.). V Splošni deklaraciji o človekovih pravicah otrok ni izrecno omenjen, a iz tega pomembnega dokumenta izhajajo temeljne pravice, ki jih morajo otroci uživati tudi v času oboroženih spopadov.

Človekove pravice omejujejo moč države nad posameznikom in preprečujejo samovoljno ravnanje (MORK, 40). Temeljne človekove pravice so se oblikovale v obči pravni predpis, ki jih civilizirane nacije priznavajo (Conforti 2005, 200). Conforti navaja prav tam, da se običajno pravo omejuje na varovanje temeljnega jedra človekovih pravic, gre za prepoved t. i. *gross violations*. To so tista ravnanja oblasti, ki

so posebej nečloveška in kruta, kot so na primer genocid, apartheid, mučenje, nečloveško ali ponižujoče ravnanje z ljudmi, kolektivno izgnanstvo, etnično čiščenje. To so ravnanja, ki so v navzkrižju z mednarodnim pravom in z *jus cogens*, s tem se strinjajo vse države (Conforti, prav tam). Ne glede na vse predpise, ki obsojajo *gross violations*, se žal ti še vedno dogajajo. V velikem obsegu se ponavljajo mučenja, nečloveška in ponižujoča ravnanja (Conforti 2005, 200). Torej, države imajo obveznost spoštovati in zagotavljati človekove pravice ter preprečiti, da kršitev človekovih pravic ne bodo zagrešili posamezniki, ki so na njenem ozemlju. Obstajajo mehanizmi nadzora človekovih pravic, omenjene konvencije ustanavljajo telesa, ki naj bi bdele nad spoštovanjem človekovih pravic.

2.3 Sprejete konvencije in deklaracije

Mednarodni dokumenti, iz katerih izhajajo človekove pravice otrok, ki jih je še posebej treba upoštevati v primeru oboroženega spopada:

- Deklaracija o varstvu žensk in otrok med izrednimi razmerami in oboroženim spopadom iz leta 1974,
- Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja iz leta 1984,
- Konvencija o otrokovih pravicah iz leta 1989,
- Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah o vključevanju otrok v oborožene spopade iz leta 2000,
- Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah o prodaji otrok, otroški prostituciji in otroški pornografiji, iz leta 2000.

OZN je leta 1989 sprejela Konvencijo o otrokovih pravicah (KOP v nadaljevanju). Ratificirale so jo vse članice OZN razen ZDA in Somalije ter Južnega Sudana (Amnesty International). V preambuli KOP države podpisnice še enkrat priznavajo, da je otroštvo upravičeno do posebne skrbi in varstva, oziroma da so otroci posebej ranljiva skupina in jih je zato potrebno posebej zaščititi, ker ima vsak član človeške družbe prirojeno dostojanstvo in enake neodtujljive pravice. Države podpisnice KOP se zavedajo, da so na svetu otroci, ki živijo v izjemno težkih razmerah in ti potrebujejo posebno pozornost. Pomembno je mednarodno sodelovanje za izboljšanje življenjskih pogojev, zlasti otrok v državah v razvoju (KOP, preambula). KOP vsem otrokom sveta brez kakršnekoli

diskriminacije zagotavlja državljanske, ekonomske, politične, kulturne in socialne pravice. V 1. členu KOP je otrok definiran kot človeško bitje, mlajše od osemnajst let, razen če zakon določa, da se polnoletnost doseže že prej. Države priznavajo, da ima sleherni otrok neodtujljivo pravico do življenja in zato bodo "v največji možni meri zagotovile otrokovo preživetje in razvoj" (KOP, 6. čl.). V 19. členu KOP se države zavezujejo, da bodo "...varovale otroka pred vsemi oblikami telesnega ali duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjanja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja ali izkoriščanja,...". 16. člen KOP pravi, da "noben otrok ne sme biti izpostavljen samovoljnemu ali nezakonitemu vmešavanju v njegovo zasebno življenje, družino, dom ali dopisovanje, niti nezakonitim napadom na njegovo čast in ugled", ter v nadaljevanju "otrok ima pravico do zakonitega varstva proti takšnemu vmešavanju ali napadom". Noben otrok ne sme biti "izpostavljen mučenju ali drugemu okrutnemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju", "nobenemu otroku ne bo nezakonito ali samovoljno odvzeta prostost" (KOP, 37. čl.). V 22. členu KOP so zagotovljene pravice otrokom beguncem. KOP v tem členu govori o otrocih beguncih in zagotavlja, da bodo države spoštovale in omogočile uživanje veljavnih pravic, ki izhajajo iz MHP, posebej tu izpostavi prizadevanje države do ponovne združitve otroka begunca z njegovo družino. 38. in 39. člen KOP izrecno govorita o otrocih v oboroženih spopadih. Države podpisnice se zavezujejo, da bodo med oboroženimi spopadi spoštovale in tudi zagotavljale spoštovanje načel MHP ter v skladu z njimi varovala civilno prebivalstvo ter bodo z vsemi možnimi ukrepi zagotovile varstvo in skrb za otroke (KOP, 38. čl.). V istem členu se države zavezujejo, da ne bodo rekrutirale nobene osebe mlajše od petnajst let in da bodo z vsemi možnimi ukrepi preprečile, da bi take osebe neposredno sodelovale v sovražnostih. Države podpisnice morajo v skladu z 39. členom KOP zagotoviti telesno in duševno okrevanje otrokom, ki so bili žrtve oboroženih spopadov ali žrtve zanemarjanja, izkoriščanja ali zlorabe, mučenja ali kakršnekoli druge oblike okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja. Takim otrokom mora država v okolju, ki krepi otrokovo zdravje, samospoštovanje in dostojanstvo omogočiti ponovno vključitev v družbo (KOP, 39. čl.). V 28. členu KOP zagotavlja vsem otrokom pravico do obveznega, brezplačnega osnovnega šolanja in enako pravico vseh do dostopa do srednjega šolanja ter enako pravico do dostopa do visokega šolanja na podlagi osebne sposobnosti. Izobraževanje otrok mora biti usmerjeno "h krepitvi spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ...", "k pripravi otroka na

odgovorno življenje v svobodni družbi, v duhu razumevanja miru, strpnosti ...", (KOP, 29. čl.).

KOP zavezuje države podpisnice, torej so države tiste, ki morajo izvajati vse potrebne ukrepe, da otroke zaščitijo pred vsemi oblikami fizičnega in psihičnega nasilja, žalitev ali zlorab, krutega ravnanja ali izkoriščanja. KOP je ustanovil Odbor za otrokove pravice z namenom, da preverja, kako države uveljavljajo priznane pravice. Posamezna država mora vsakih pet let izdati poročilo Odboru za otrokove pravice pri OZN o izpolnjevanju obveznosti, ki izhajajo iz KOP. Odbor nato izda priporočila.

Deset let po tem, ko je stopila KOP v veljavo, je GS OZN sprejela dva Izbirna protokola h Konvenciji o otrokovih pravicah, in sicer o vključevanju otrok v oborožene spopade in o prodaji otrok, otroški prostituciji in otroški pornografiji (Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah o vključevanju otrok v oborožene spopade 2000; Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah o prodaji otrok, otroški prostituciji in otroški pornografiji 2000).

V preambuli Izbirnega protokola o vključevanju otrok v oborožene spopade je ponovno poudarjeno, da pravice otrok zahtevajo posebno zaščito in stalno izboljševanje položaja otrok. Izražena je zaskrbljenost zaradi razširjenega vpliva oboroženih spopadov na otroke. Novačenje otrok in njihovo izkoriščanje za sodelovanje v sovražnostih, tako v mednarodnih kot tudi nemednarodnih oboroženih spopadih, se šteje kot vojni zločin (Izbirni protokol o vključevanju otrok v oborožene spopade, preambula). Izbirni protokol o vključevanju otrok v oborožene spopade govori o dovoljeni starosti otrok, ki smejo biti vključeni v oborožene spopade oziroma rekrutirani. Ta starost se dvigne s 15 let na 18 let (Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah o vključevanju otrok v oborožene spopade, 1., 2. čl.). 4. člen omenjenega Izbirnega protokola zavezuje tudi oborožene sile, ki niso državne, da "ne smejo pod nobenimi pogoji v sovražnostih rekrutirati ali uporabiti oseb, mlajših od 18 let". Države pogodbenice morajo sprejeti vse možne ukrepe, da preprečijo takšno rekrutacijo ter da taka dejanja inkriminirajo. Vendar omenjeni Izbirni protokol dopušča možnost prostovoljne rekrutacije otrok mlajših od 18 let, tako v 3. členu pravi "države pogodbenice, ki dovoljujejo prostovoljno rekrutacijo v svoje oborožene sile pred 18 letom starosti, morajo imeti varovalne mehanizme ...". Ti varovalni mehanizmi naj bi zagotavljali, da je takšna rekrutacija resnično prostovoljna in ne prisiljena ali vsiljena (Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah o

vključevanju otrok v oborožene spopade, 3. čl.). Nadalje Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah o vključevanju otrok v oborožene spopade zavezuje države podpisnice k temu, da bodo zagotovile otrokom, ki so sodelovali v sovražnostih ali ki so bili prisiljeno rekrutirani, demobilizacijo in potrebno podporo za njihovo telesno in duševno okrevanje in družbeno reintegracijo (Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah o vključevanju otrok v oborožene spopade, 6., 7. čl.). V skladu z 8. čl. omenjenega Izbirnega protokola, morajo države podpisnice poročati Odboru za pravice otroka o ukrepih, ki so jih sprejele za uresničevanje določb Izbirnega protokola.

Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah o prodaji otrok, otroški prostituciji in otroški pornografiji inkriminira prodajo otrok, otroško prostitucijo in otroško pornografijo. Države podpisnice zavezuje k mednarodnemu sodelovanju za preprečevanje, odkrivanje, preiskovanje, pregon in kaznovanje odgovornih za tovrstna dejanja (Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah o prodaji otrok, otroški prostituciji in otroški pornografiji, 10. čl.).

Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja je bila sprejeta leta 1984 v GS OZN (Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja 1984). Le-ta ponovno priznava enake in neodtujljive pravice vsem ljudem kot temelj svobode in miru na svetu ter priznava, da te pravice izhajajo iz človeškega prirojenega dostojanstva (Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, preambula). Omenjena konvencija v 1. čl. opredeljuje izraz "mučenje" vsako dejanje, s katerim se namerno povzroča huda telesna ali duševna bolečina ali trpljenje z namenom, da bi se pridobilo obvestilo ali priznanje ali da bi se oseba kaznovalo ali zastrašilo, kadar je krivec za tako ravnanje uradna oseba. "Nobene izredne okoliščine, kot so vojno stanje ali neposredna vojna nevarnost, notranja politična nestabilnost ali kakršnakoli druga javna potreba, ne morejo biti opravičilo za mučenje (Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, 2. čl.). Po 3. čl. omenjene konvencije države podpisnice ne smejo nikogar izgnati, vrniti ali izročiti drugi državi, če je sum, da bo oseba tam podvržena mučenju. Ugotoviti mora, ali se v tej drugi državi pojavljajo odkrite in množične kršitve človekovih pravic. "Vsaka država članica bo na svojem ozemlju preprečila tudi vsa druga dejanja okrutnega, nečloveškega ali

ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, ki niso zajeta z izrazom 'mučenje', ... kjer je krivec uradna oseba (Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, 16. čl.). Omenjena konvencija je ustanovila Odbor proti mučenju, le-temu države članice preko generalnega sekretarja OZN dajejo svoja periodična poročila, o teh pa odbor razpravlja, daje pripombe (Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, 20. čl.). Odbor proti mučenju lahko opravi zaupno preiskavo, v dogovoru z državo lahko preiskava vključuje obisk na njenem ozemlju, vendar morajo države podati izjavo, da priznavajo pristojnost odbora (prav tam).

GS OZN je leta 1974 razglasila Deklaracijo o varstvu žensk in otrok med izrednimi razmerami in oboroženim spopadom (Deklaracija o varstvu žensk in otrok med izrednimi razmerami in oboroženim spopadom 1974), s katero izraža globoko zaskrbljenost nad trpljenjem žensk in otrok, ki so v času oboroženega spopada prepogosto žrtve nečloveških dejanj in nad tem, da se še vedno grobo kršijo temeljne svoboščine in človeško dostojanstvo ter mednarodno humanitarno pravo. Omenjena deklaracija poziva države, naj napade in bombardiranje civilnega prebivalstva, ki prizadene zlasti otroke in ženske, prepovejo in taka dejanja obsodijo. Prav tako naj države, ki so vpletene v spopade, ženskam in otrokom prihranijo grozote vojne, ukrenejo naj vse potrebno, da preprečijo preganjanje, mučenje, ponižujoče ravnanje in nasilje (Deklaracijo o varstvu žensk in otrok med izrednimi razmerami in oboroženim spopadom, 1., 4. tč.). V deklaraciji je še enkrat zapisano, da je uporaba kemičnega in bakteriološkega orožja ena od najhujših kršitev načel mednarodnega humanitarnega prava in se za kazniva dejanja štejejo vse oblike okrutnega ter nečloveškega obravnavanja žensk in otrok, vključno z rušenjem bivališč, onemogočanjem do dostopa hrane, zdravniške oskrbe ali drugih neodtujljivih pravic v skladu s Splošno deklaracijo človekovih pravic in drugih inštrumentov mednarodnega prava (Deklaracijo o varstvu žensk in otrok med izrednimi razmerami in oboroženim spopadom, 2., 5., 6. tč.). Deklaracija poziva države, naj se dosledno držijo svojih obveznosti po MHP, "kot tudi drugih dokumentih mednarodnega prava, ki se nanašajo na spoštovanje človekovih pravic v oboroženih spopadih, kar daje pomembno jamstvo za zaščito žensk in otrok" (Deklaracijo o varstvu žensk in otrok med izrednimi razmerami in oboroženim spopadom, 3. tč.).

Norme človekovih pravic so posebej pomembne, ko gre za nemednarodne oborožene spopade in različne stopnje notranjih nemirov, ko uporaba mednarodnega humanitarnega prava ne pride v poštev (Amnesty International Slovenije 2004, 224). Spoštovanje človekovih pravic zagotavlja varnost.

V tem delu naloge sem želela ugotoviti, kako so otroci v primeru oboroženega spopada zaščiteni z mednarodnim pravom. V takšnem primeru so najpomembnejše norme MHP, ki ščitijo osebe, ki ne sodelujejo v sovražnostih. Haaško pravo je glede zaščite otrok pomembno, ker prepoveduje uporabo določenih orožij in določenih sredstev bojevanja. Norme ženevskega prava zagotavljajo varstvo otrokom v okviru splošne zaščite in v okviru posebne zaščite otrokom. Tudi sistem človekovih pravic otroke ščiti ne samo v času miru, ampak tudi v času oboroženih konfliktov. S temi mednarodnimi pravnimi normami so otroci formalno zaščiteni v času oboroženih spopadov. V nadaljevanju bom analizirala položaje otrok v izbranih primerih oboroženih spopadov.

3 OTROCI V IZBRANIH PRIMERIH OBOROŽENIH KONFLIKTOV

V tem poglavju bom opisala položaj otrok in kršitve njihovih pravic v treh izbranih primerih oboroženih spopadov, in sicer v Demokratični republiki Kongo (DRK v nadaljevanju), Siriji in Južnem Sudanu. Najprej bom na kratko predstavila zgodovino omenjenih držav, nato pa predstavila položaj otrok kot beguncev, kot vojakov in kot žrtve oboroženih spopadov in kršitve njihovih pravic.

3.1 Otroci kot žrtve oboroženih konfliktov na primeru Demokratične republike Kongo

DRK leži v osrčju afriške celine, za Alžirijo je druga največja afriška država. Ima dostop do Atlantskega oceana (obala je dolga le 37 km). Leži na ekvatorialnem področju in je zato bogata z deževnimi gozdovi. Je ena najbogatejših držav sveta kar se tiče rudnega in mineralnega bogastva. Med drugim ima bogata nahajališča zlata, diamantov, koltana, bakra, urana. Skratka je izjemno bogata država kar se tiče naravnih danosti, vendar ena izmed najrevnejših držav, kajti njen BDP na prebivalca je eden izmed najnižjih (Human Development Report 2015). 79,3 mio prebivalcev predstavlja več kot 200 etničnih skupin (Central Intelligence Agency).

Večino prebivalstva predstavljajo pripadniki narodne skupine Bantu, med njimi so največje skupine Luba, Kongo, Mongo in Lunda, na severu živijo pripadniki nilsko-saharske etnične skupine, v srednji in vzhodnem delu pa predstavniki Pigmejcev. Najštevilnejša religija je krščanstvo.

Po osvoboditvi izpod kolonialne belgijske oblasti in razglasitvi samostojnosti leta 1960 je sledilo nemirno obdobje medetničnih spopadov. Leta 1965 je z vojnim udarom prišel na oblast Joseph Desire Mobutu, ki je na diktatorski način vladal celih trideset let. To je bilo obdobje relativnega miru, a povezano s korupcijo in kršitvami človekovih pravic (Sancin in drugi 2010, 195). Po diktatorjevem padcu leta 1997 se je država sesula in neprecenljivo naravno bogastvo je kar naenkrat ostalo brez lastnika (Videmšek 2011, 221). Vojna in genocid v sosednji državi Ruandi sta še bolj negativno vplivala na DRK, saj se je pod vplivom ruandskih Hutujcev, ki so se zatekli v DRK, nasilje nad Tutsiji preneslo na njeno ozemlje. Mobutujevi nasprotniki so s podporo Ruande in Ugande nemir v državi izkoristili in izvedli vojaški udar, kar je pripeljalo do prve kongovske vojne (Sancin in drugi 2010, 195). Takrat je na oblast prišel Laurent Desire Kabila, in ker so se številne uporniške skupine in tudi Ruanda in Uganda obrnili proti njemu, je to

bil povod v drugo kongovsko vojno (Sancin in drugi 2010, 195–196). V to vojno je bilo neposredno vpletenih več sosednjih držav, zaradi krutosti in velikega števila žrtev je dobila vzdevek "afriška svetovna vojna". Kabila je bil leta 2001 ubit, leta 2002 se je vojna s podpisimi mirovnimi sporazumi sicer formalno končala, a kot ugotavlja Sancin in drugi (prav tam), množičnih kršitev humanitarnega prava in človekovih pravic *de facto* ni ustavilo.

Kongovski konflikt ima vse temeljne razloge za vojno in ti so: boj za naravna bogastva, medetično sovraštvo, kruta dediščina kolonializma in konec hladne vojne, slabo začrtane meje, geostrateški interesi ter impotenca mednarodne skupnosti (Videmšek 2011, 206).

Od leta 1998 do poletja 2003 je zaradi vojne v DRK umrlo približno štiri milijone ljudi, od takrat pa do leta 2001 še dva milijona (Videmšek 2011, 210). Vojni in nenehni medetični in medplemenski spopadi na rudarskih področjih so bili izjemno kruti. Videmšek prav tam navaja, da je bilo ogromno mučenih, izstradanih, zaklanih, razmesarjenih ljudi. Malo jih je bilo pobitih s strelnim orožjem, veliko ljudi je umrlo zaradi boleznih in lakote, smrtnost otrok se je podvojila (Videmšek 2011, prav tam).

Kot navaja Videmšek (2011, 206), kongovskih vojn ne bijejo profesionalni vojaki, bijejo jih otroci. Zaradi vojne je veliko otrok ostalo brez staršev in sorodnikov, brez varstva, brez možnosti preživetja. Take dečke in tudi deklice so različne oborožene skupine zlahka novačile v svoje vrste in jim hkrati tako omogočile preživetje. "Rekrutiranje otrok je v Kongu vrsta posvojitve" (Videmšek 2011, 218). Po nekaterih podatkih naj bi okoli 35 % pripadnikov oboroženih skupin predstavljali otroci (Humanium 2011). Leta 2003 so na severovzhodu DRK v mestu Bunja, od koder je izčrpno poročal novinar Boštjan Vodemšek, potekali najbolj kruti spopadi, kjer so kar 70 % "borcev" predstavljali otroci, mlajši od 15 let. Ti so bili najbolj kruti in brezcutni vojaki, napadali so nezaščitene vasice, pobijali civilno prebivalstvo, med njimi otroke, posiljevali in ugrabljali ženske in deklice (Videmšek 2011, 214–216). Videmšek navaja, da so bili otroci s strani njihovih poveljnikov opiti in omamljeni, zato so se obnašali kot "horde zla", kajti napadali so v skupinah, brez pravil, brez morale, brez strahu (2011, 214–215). Tako je večina otrok, ki so sodelovali v spopadih, preživela svoja najbolj občutljiva leta v vlogi borcev in niso nikoli spoznali normalnega življenja.

Leta 2015 je OZN odkril nove primere novačenja otrok v oborožene skupine na vzhodu države. "Že desetletni otroci so bili v spopadih prisiljeni sodelovati kot vojaki, pomočniki, nosači ali kuharji" (Unicef Slovenija 2015).

V letnem poročilu je Varnostni svet OZN poročal in še poroča o novih primerih rekrutacije dečkov in deklic na ozemlju DRK, tako s strani vladnih sil, kot s strani raznih številnih oboroženih skupin (Children and armed conflict 2015).

Kot eno od orodij oboroženih spopadov so bila uporabljena posilstva. V letu 2009 je bilo prijavljenih več kot 150.000 primerov posilstev, od tega je več kot polovica žrtev bilo otrok (Humanium 2011). Pripadniki oboroženih skupin so tako namenoma posiljevali, da bi s tem "umazali sovražnika". Med otroki na vzhodu Konga je bilo neverjetno veliko spolnega nasilja (Videmšek 2011, 217).

"Zbežal sem in se skrila za zidovi zapuščenega skladišča. Molil sem in upal, da bom preživel. Vse je bilo umazano od krvi. Na ulici so ležale posiljene, krvaveče punčke ... Pripadniki plemena Lendu so noreli po mestu, streljali in klali, požigali in posiljevali ...", to je pričevanje prebivalca iz mesta Bunje (Videmšek 2011, 210). Žrtve posilstev so tudi mučili in ubijali. Tako je veliko deklic proti svoji volji zanosilo, druge so prisiljene v prostitucijo. Zaradi pomanjkanja učinkovite zdravstvene oskrbe so posledice še hujše (Humanium 2011).

V DRK je bilo še v času pred vojno veliko število ljudi okuženih z virusom aidsa. Oboroženi spopadi in množična posilstva so povzročili, da je to število še večje. Več kot 20 % žensk, ki so bile žrtve posilstva na območjih oboroženih spopadov, je okuženih z virusom aidsa (United States Agency for International Development 2008). To je še dodatno prizadelo otroke, kajti okužene nosečnice so virus prenesle na novorojenčke, na tisoče otrok je osirotelo, ker so zaradi tega virusa izgubili starše (United States Agency for International Development 2008).

Med oboroženimi konflikti so bili otroci, da bi se izognili prisiljeni rekrutaciji in nasilju, prisiljeni zapustiti svoje domove. Otroci so zaradi tega še bolj izpostavljeni lakoti, boleznim, pomanjkanju pitne vode in so ob izobraževanje. Veliko otrok se samih ali s sorodniki zateka v gorate gozdove na vzhodu države (Videmšek 2011). To jim onemogoča, da bi jih dosegla mednarodna humanitarna pomoč. Na vzhodu države, kjer

boji ne jenjujejo, je bilo leta 2008 iz mesta Goma pregnanih 35.000 ljudi, med njimi je bilo veliko žensk in otrok (Grah 2008).

Na tisoče notranje razseljenih ljudi je bilo leta 2012 ponovno prisiljenih v beg zaradi spopadov med oboroženimi skupinami in vojsko DRK. Iz taborišča Kanyaruchinya, kjer je živelo najmanj 30.000 ljudi, so pred boji zbežali vsi begunci (UNICEF 2012).

Število notranje razseljenih je bilo konec leta 2015 še vedno zelo veliko, več kot 2,6 mio ljudi (UNHCR 2015).

3.2 Otroci begunci na primeru Sirije

Danes je Sirija v primežu hudih oboroženih spopadov. Dogaja se še ena humanitarna katastrofa našega stoletja. Položaj v današnji Siriji je tragičen in zaskrbljujoč. Na tisoče civilistov je razseljenih in veliko je beguncev. Konflikt traja že peto leto, življenje je izgubilo na stotisoče ljudi.

Marca 2011 so mladi sirski aktivisti, po zgledu Tunizije in Egipta in t. i. arabske pomladi, protestirali proti avtoritarnemu režimu, proti korupciji ter zahtevali spremembe. Šli so na ulice in mirno protestirali. Aktivisti so se na začetku zavzemali za enakovredno sobivanje vseh verskih ločin in etničnih skupin (Videmšek 2013, 137). Ko je režim Bašarja al Asada poslal nadnje vojsko, je upor prerasel v državljansko vojno. Vojna, ki je s časom povzročila hudo opustošenje države in množični beg civilistov, je prerasla v boj med različnimi verskimi ločinami.

Ob državljanski vojni v Siriji vzporedno poteka več spopadov. Spopadata se sunitski in šiitski blok. Neposredno so v ta spopad vključene še druge muslimanske države, ki podpirajo eno ali drugo stran. Neposredno vplivajo na potek vojne tudi interesi Združenih držav Amerike, Rusije in Kitajske (Videmšek 2013, 132–139).

Zaradi nenehnih spopadov je velika večina prebivalstva primorana zapustiti svoje domove. Veliko število je danes notranje razseljenih, kar 8,7 milijonov naj bi jih bilo predvidoma v letu 2016 (UNHCR 2016). Do danes je s strani Urada visokega komisariata Združenih narodov za begunce (UNHCR v nadaljevanju) registriranih več kot 4,8 mio beguncev, ki so se zatekli v sosednje države (UNHCR 2016). K tej številki je potrebno prišteti še veliko beguncev, ki so se v sosednjih državah zatekli k prijateljem in sorodnikom. V Egiptu, Iraku, Jordaniji in Libanonu je registriranih 2,1 milijona

beguncev, od teh kar 52,6 % predstavljajo otroci, stari od 0 do 18 let (UNHCR 2016). Samo v Turčiji je registriranih 2,7 milijona sirskih beguncev, 29.000 v Severni Afriki (Unhcr 2016). V Evropi je bilo med aprilom 2011 in marcem 2016 nekaj več kot milijon prosilcev za azil (UNHCR 2016). Države Evropske unije so bile pripravljene sprejeti določeno število sirskih beguncev, a zaradi vedno večjega števila le-teh, so čez čas meje zaprle. S tem se je kalvarija beguncev povečala, na tisoče beguncev je obtičalo na mejah.

V sosednjem Libanonu sirski begunci živijo večinoma razpršeno po državi, kajti uradnih begunskih taborišč ni. Ti predstavljajo že dobro četrtino libanonskega prebivalstva (Videmšek 2014). Okoli 70 % vseh beguncev živi pod pragom revščine (UNHCR 2016). Veliko jih živi v šotorih in kartonastih bivališčih (Videmšek 2013). Na račun beguncev cveti "vojna ekonomija", kajti za svoja bivališča morajo begunci plačevati najemnine, zato je veliko družin ujetih v dolgove. Videmšek (prav tam) navaja, da dolgove odplačujejo otroci s suženjskim delom, prostitucijo in preprodajo drog. S svojim delom otroci preživljajo svoje družine. Pogoji dela so slabi, kajti otroci delajo dolgo ur težaška dela, izpostavljeni so nasilju in zlorabam, za delo so malo plačani ali pa tudi ne (Azar 2015). Taki otroci so prikrajšani za izobraževanje. Kar 70 % sirskih beguncev v Libanonu ne obiskuje šole (Azar 2015).

UNICEF je že leta 2014 ugotavljal, da sirskim otrokom v Libanonu grozi podhranjenost. Okoli 2.000 begunskih otrok v Libanonu je podhranjenih in ti potrebujejo zdravniško oskrbo, da bi lahko preživeli (Boustani 2014). Vendar zaradi revščine starši ne zmorejo toliko finančnih sredstev, da bi otrokom omogočili zdravljenje. Najbolj ogroženi so otroci, stari manj kot 5 let. Družine živijo v zelo slabih razmerah, podhranjenost je povezana tudi s slabimi higienskimi pogoji, onesnaženo pitno vodo, zelo vročimi obdobji, necepljenostjo otrok, boleznimi in neprimernim prehranjevanjem (Boustani 2014).

V sosednji Jordaniji leži begunsko taborišče Zaatari, kjer je med begunci danes več kot 70 % otrok (Zaatari Camp Fact Sheet – April 2016). Pred dvema letoma je ta delež predstavljal 58 % (Videmšek 2014). Povprečno se na teden rodi 80 otrok (Zaatari Camp Fact Sheet – April 2016). Veliko otrok se je rodilo v begunskem taborišču in tako zaradi že 5 let trajajočega konflikta, ne poznajo drugačnega življenja kot v begunstvu. Videmšek (2014) navaja, da je sirska begunska kriza v prvi vrsti kriza otrok. V

taborišču so zagotovljeni najnujnejši pogoji za preživetje, šotorišča, kontejnerska bivališča, zagotovljena je hrana, pitna voda, ponekod tudi elektrika, zdravstvena oskrba, šolstvo (Zaatari Camp Fact Sheet – April 2016). Videmšek (prav tam) poroča, da je Zatari postalo četrto največje mesto v Jordaniji. Ker Jordanija že vrsto let gosti begunce, ki bežijo iz Palestine, Iraka, Libije, sedaj še iz Sirije, je ekonomsko izčrpana. Pomoč zagotavljajo razne humanitarne organizacije v sodelovanju z Združenimi narodi in Evropsko unijo. Jordanija doživlja silovit pritisk tudi na svoje omejene naravne vire (Videmšek 2014). Zlasti primanjkuje vode, kar še dodatno ogroža otroke. V taborišču sta le dve bolnici in ena porodnišnica (Zaatari Camp Fact Sheet – April 2016). Šolanje otrok je organizirano, a zaradi revščine mora veliko otrok delati, zato ne obiskujejo pouka (Videmšek 2014).

Turčija ima danes največje število beguncev na svetu. Več kot polovica beguncev je otrok (Regional Refugee & Resilience Plan 2016–2017, 3). Več kot milijon otrok beguncev! Večina beguncev živi znotraj turške družbe, okoli 300.000 pa v 23 begunskih taboriščih, ki so na jugu države (Regional Refugee & Resilience Plan 2016–2017, 4). Ti imajo zagotovljene najnujnejše dobrine za preživetje. Preostali del beguncev je prepuščen sam sebi, nenadzirano tavajo po državi, zato jih tudi humanitarna pomoč težko doseže. Veliko se jih je nastanilo pri znancih in sorodnikih, medtem ko so se drugi naselili v prazna poslopja, veliko jih spi kar na prostem (Videmšek 2014). Videmšek (prav tam) navaja, da je veliko ljudi brez statusa. Kajti šele leta 2014 je država vzpostavila sistem, s katerim je popisala begunce in prosilce za azil (Regional Refugee & Resilience Plan 2016–2017). Veliko beguncev je tudi neregistriranih (Regional Refugee & Resilience Plan 2016–2017), nihče ne ve, koliko jih je.

Največjo odgovornost za skrb za begunce ima država sama. Zaradi dolgoletnega nenehnega vala beguncev bi Turčija brez pomoči humanitarnih in nevladnih organizacij ne zmogla pomagati beguncem. Danes Turčija sama ne more več obvladovati bremena (Fajon 2016). Kot poroča Fajon (2016), je predstavnica ene od humanitarnih organizacij izjavila, da ukinjajo programe za hrano zaradi pomanjkanja sredstev. Beguncem grozi humanitarna katastrofa. Država, lokalne skupnosti OZN, nevladne humanitarne organizacije oskrbijo s hrano le skrajno ranljive (Regional Refugee & Resilience Plan 2016–2017, 30).

V Turčijo prihajajo begunci že peto leto v valovih, glede na silovitost spopadov v Siriji. Ker Turčija ne more obvladati številčnih begunskih tokov in ker jih zato želi omejevati, je tako že večkrat občasno zaprla posamezne mejne prehode. Tako je prepustila ljudi v državi, kjer je ogroženo njihovo življenje. Tako je bilo poleti leta 2015, ko je več tisoč beguncev zbežalo iz mesta Tel Abjad, kjer so potekali hudi spopadi (24 ur.com 2015, 16. junij). Na tisoče beguncev, med katerimi je bilo veliko otrok, se je znašlo na meji ob bodeči žici in moledovalo za dovoljenje za vstop. Več dni so na hudi vročini brez sence in strehe nad glavo in brez vode čakali na vstop v Turčijo, dokler ni ta dovolila njihovega prehoda.

Mejni prehodi s Turčijo so velikokrat tudi tarča napadov. Tako je maja leta 2014 na glavnem mejnem prehodu Bab Al Salam, kjer je mejo dnevno prečkalo več sto beguncev, prišlo do eksplozije, v kateri so umrli tudi otroci (RTVSLO 2014, 16. maj).

V Turčiji rojeni otroci beguncev ne dobijo turškega državljanstva (Fajon 2016). Ker ne morejo v svojo matično državo, ostanejo ti otroci začasno brez državljanstva. Začasno dobijo dovolilnico, ki jim omogoča prost dostop do zdravstvenih storitev in šolanja, vendar to samo otroci registriranih staršev (Fajon 2016).

Mednarodna nevladna organizacija Human Rights Watch opozarja, da je le tretjina šoloobveznih begunskih otrok v šolskem letu 2014–2015 hodila v šolo (Human Rights Watch 2016).

Veliko otrok v Turčiji dela, da zasluži nekaj denarja in s tem pomaga preživeti družini. Revščina med begunci, ki postaja sčasoma vedno večja, povzroča tudi prakso, da starši poročajo svoje otroke. 15 % begunskih deklic, starih med 15 in 17 let, je poročenih (Regional Refugee & Resilience Plan 2016–2017).

Veliko je otrok brez spremstva ali so ločeni od svojih družin. Meje Sirije je prečkalo več kot 15 tisoč takih otrok (UNICEF 2016b). To je podatek za tiste otroke, ki so bili registrirani. Dejansko je število otrok, ki sami prebežijo v sosednje države, veliko večje. Taki otroci so zlahka žrtve različnih zlorab, izkoriščanj in tihotapljenj. Razlogi, zakaj otroci bežijo brez spremstva, so različni. Številni se bojijo, da jih bodo razne oborožene skupine rekrutirale, veliko jih beži pred nasiljem, nekateri so bili prisilno ločeni od staršev ali so osiroteli. Svoje domove zapuščajo tudi zaradi revščine, v sosednjih državah iščejo delo, da bi lahko tako preživljali svoje družine (UNICEF 2013). Taki

otroci so brez varstva in potrebne zaščite. Ko je v letu 2015 prišlo v Evropo okoli milijon beguncev, med katerimi je bilo večina sirskih, je bilo po oceni UNICEFA 95 tisoč otrok brez spremstva. Več kot 10 tisoč otrok je po tem, ko so jih oblasti registrirale, neznano kam izginilo, večina teh otrok je bilo brez spremstva (Europol: Izginilo več kot 10.000 otrok migranov 2016).

3.3 Otroci kot vojaki na primeru Južnega Sudana

Južni Sudan je še ena država, ki leži na vzhodu afriške celine in jo pestijo nenehni oboroženi spopadi in državljanska vojna, ki je prepletena s hudo revščino. Južni Sudan je najmlajša država tega sveta. Leta 2011 je razglasila svojo neodvisnost in se tako odcepila od takratne največje afriške države, Sudana. S tem naj bi se končala desetletja trajajoča državljanska vojna, ki se je v večji meri bila med arabskim severnim delom države in krščanskim južnim delom. Vendar se je z odcepitvijo južnega dela spopad prenesel med razna plemena znotraj države.

Prebivalstvo Južnega Sudana je vpeto v nenehne oborožene konflikte in državljanske vojne, z vmesnimi obdobji relativnega miru že od leta 1956. Ko je Sudan leta 1956 postal neodvisen (več kot pol stoletja je bil del anglo-egiptovskega kondominija), je arabska manjšina prevzela oblast in vsilila krščansko-animistični večini centralizirano ureditev, kar je povzročilo prvo državljansko vojno (1956–1972), kasneje še drugo (1983–2005) državljansko vojno (Pudgar 2004). Izbruh slednje je vzel dva milijona življenj zaradi etničnega čiščenja, s katerim je arabski del skušal izkoreniniti prebivalce juga (Križnar 2010, 13).

Pridobljena neodvisnost juga naj bi prekinila morijo in vzpostavila mir. Vendar se je vnel spopad med dvema večjima etničnima skupinama (Dinke in Nueri) za oblast in s tem za kontrolo nad naftnimi polji. Plemensko rivalstvo med afriškima plemenoma Dinka in Nuer obstaja že zelo dolgo, tradicionalno so se spopadali za krave, pa tudi za dekleta in otroke (Križnar 2013). Po osamosvojitvi so nadzor nad oblastjo prevzeli pripadniki etnične skupine Dinka. 'Dinkokracija', vladavina ene same večinske etnične skupine, je zelo v kratkem času postavila rekorde v koruptivnosti, si pridobila vse ključne položaje v vojski in tudi v vladi (Videmšek, 2013a).

Hudi spopadi so se začeli leta 2013 in kmalu prerasli v državljansko vojno med uporniki Nueri in vladnimi silami. To je povzročilo več kot 10 tisoč ubitih, s svojih domov naj bi

bilo pregnanih približno 2 milijona prebivalcev, ogrožena je bila preskrba s hrano za skoraj 5 milijonov ljudi (RTVSLO 2015, 19. junij). Od takrat se poroča o nenehnih hudih grozodejstvih zlasti nad ženskami in otroki, ki naj bi jih izvajale oborožene skupine in vladna vojska. Taktika plemenskih vojn je temeljila in temelji na čim brutalnejšem obračunavanju s civilnim prebivalstvom, ženskami in otroki. Civilisti so sistematično tarče v mestih in vaseh, na svojih domovih, pa tudi v cerkvah, mošejah, bolnišnicah in celo na območjih pod nadzorom OZN, kamor so se zatekli. Poleti 2015 naj bi bilo v treh tednih, v času vladne ofenzive proti upornikom, ubitih 129 otrok (RTVSLO 2015, 19. junij). Prav tam so poročali, da naj bi otroke hudo mučili, tudi posiljevali in sežigali.

Mednarodna nevladna organizacija War Child poroča, da v Južnem Sudanu 51 % populacije predstavljajo otroci, stari manj kot 18 let. Torej je to generacija, ki živi le v času nasilja, razseljenosti in revščine. Drugega kot nasilja in vojn ne poznajo. Otroci so prisiljeni prijeti za orožje in se boriti. Ločeni od staršev ali osiroteli ne morejo obiskovati šole (War Child 2016). Desetletja trajajoči konflikti so za sabo pustili opustošenja, ki jih najbolj občutijo otroci. Ceste in poti so še vedno polne min, vsepovsod leži orožje, zloraba alkohola in s tem povezano nasilje je nasploh razširjeno, punčke so pogostokrat žrtve posilstev (War Child 2016).

Praksa vključevanja otrok v oborožene spopade v Južnem Sudanu je tudi zelo razširjena. Oborožene skupine novačijo otroke v svoje vrste ali jih celo ukradejo in jih proti njihovi volji in z ustrahovanjem prisilijo, da se urijo za bojavnike. Nekateri otroci so tudi zaradi velike revščine ali bodisi zato, ker so ostali brez staršev in skrbnikov, sami prestopili v take skupine. Otroci lahko postanejo znotraj takih skupin žrtve hudih izkoriščanj, zlorab in mučenj.

Od decembra 2013 do začetka leta 2016 je bilo po podatkih UNICEFA rekrutiranih v oborožene konflikte okoli 16 tisoč otrok (UNICEF 2016c). Kot je navedeno v omenjenem viru, imajo otroci v oboroženih skupinah različne vloge. Lahko so nosači, kuharji, kurirji, vohuni, vojaki in tudi žrtve spolnih zlorab.

Tretjina fantkov, ki so se borili kot vojaki, je bilo prisiljenih z nasiljem v rekrutacijo (Human Rights Watch 2016). Grozili so jim z orožjem, jih zaprli in jih nasilno pridržali, dokler niso privolili, da se bodo borili. Februarja leta 2015 so oboroženi vojaki vladne

vojske obkolili vas v državi Zgornji Nil, preiskali vse hiše ter s silo odvedli večinoma fante, starejše od 12 let (Evropski parlament 2015a). Ugrabili so 89 otrok.

Veliko je tudi fantov, ki prostovoljno pristopijo k vojakom. Ti so večinoma prepričani, da je to najboljši način, da bodo preživeli vojno, saj menijo, da bodo s tem manj izpostavljeni možnosti, da jih bodo ubili (Human Rights Watch 2016). Nekateri fanje so se prostovoljno pridružili oboroženim skupinam samo zato, da bi na ta način prišli do hrane in denarja. To so predvsem najrevnejši otroci in tudi najmlajši (Human Rights Watch 2016) ali pa otroci sirote. Fanti, mlajši od 12 let, služijo kot telesni stražarji ali pa kot služabniki. Fantje imajo, zlasti na podeželju, močan občutek odgovornosti zaščititi svoje domove, pripadnike svoje etnične skupine in tudi svoje imetje, živino. Boriti se in ščititi svojo skupnost predstavlja zanje pomembno vlogo. Tudi odrasli, zlasti v kmečkih okoljih, vidijo fante kot dragocene in cenjene borce ne pa kot žrtve (Human Rights Watch 2016). Veliko rekrutiranih fantov je odraščalo v nasilnih okoljih revnega podeželja, kjer skoraj niso imeli možnosti izobraževanja in že kot majhni so morali varovati svojo živino pred roparji (Human Rights Watch 2016). Fantje, stari med 14 in 18 let, se zavedajo, da so otroci, ki bi morali biti v šolah, vendar kljub temu se imajo za sposobne bojavnike (Human Rights Watch 2016). Eden od razlogov, zakaj se fantje želijo boriti je tudi ta, da se želijo maščevati.

Vladna vojska Sudanska ljudska osvobodilna vojska (SPLA v nadaljevanju) in tudi razne uporniške skupine imajo med svojimi pripadniki otroke. Tako je mednarodna nevladna organizacija Human Rights Watch (2016) poročala, da je v pokrajini Unity na severu države v bojih v mestu Bentuiu SPLA imela rekrutirane otroke. Tisti, ki so se borili, so včasih prejeli tudi plačilo. SPLA naj bi otroke tudi usposabljala za boj v kampih ali v vojaških bazah (Human Rights Watch 2016). Vojska naj bi celo v svoje namene uporabljala šole (Evropski parlament 2015a). Ko so potekali boji za mesto Bentuiu, je SPLA otroke pošiljala v prvo bojno vrsto ter jim zaukazala, naj streljajo na pripadnike nasprotne strani. Otroci so bili takrat nameščeni v vojašnicah, drugi, ki so se borili v prvih vrstah, pa v objektih bližje bojišču. Veliko otrok je SPLA zapirala v svoje zapore v vojašnicah, da bi s tem preprečila morebiten beg. SPLA je uporabljala otroke tudi kot spremljevalce višjih vojaških časnikov. Ti so jim služili kot telesni stražarji, kot kuharji, služabniki. Pripadniki SPLA so celo izpred baze OZN, kjer so se množično

zadrževali civilisti in tako iskali zaščito, nasilno odpeljali fante in mlajše moške (Human Rights Watch 2016).

V vladnih vrstah je prisotnih manj otrok vojakov kot pa v raznih oboroženih uporniških skupinah. Več otrok je vključenih v lokalno organizirane oborožene skupine po vaseh, kjer ščitijo svoje domove ali pa v opozicijske uporniške skupine, ki se borijo proti vladni vojski in pripadnikom plemena Dinke. Tudi v take oborožene skupine so otroci prisilno privedeni ali tudi sami prostovoljno pristopijo. Human Rights Watch poroča, da otroci v takih skupinah po navadi ne dobijo plačila. Starši ugrabljenih otrok s strani lokalnih oboroženih skupin uspejo včasih svoje otroke 'odkupiti' nazaj s tem, ko prodajo svojo živino ali imetje (Human Rights Watch 2016). Lokalno oborožene skupine so organizirane v vaseh, kjer otroci živijo na svojih domovih, vendar so vedno v pripravljenosti, da jih pozovejo v oborožen spopad (Human Rights Watch 2016). Ti otroci prostovoljno pristopijo v oborožene skupine, kajti čutijo se dolžni braniti svoje imetje, družino in svojo vas. Prvotno ščitijo svojo vas, šele nato se smatrajo kot borci proti vladnim Dinkam. Starejši fantje, ki se nočejo udeležiti spopadov, so stigmatizirani s strani drugih članov vasi (Human Rights Watch 2016). Od otrok se ponekod pričakuje, da bodo prijeli za orožje in s tem branili svojo čredo živali in tudi celo to, da bodo šli od doma v oborožen spopad.

V tem delu naloge sem predstavila položaj otrok v izbranih primerih oboroženih spopadov. Ugotovila sem, da smo v državah v razvoju – v DRK, v Južnem Sudanu in v Siriji – priča sistematičnemu teptanju človekovih pravic in hudim kršitvam MHP. V vseh treh primerih oboroženi spopadi trajajo že zelo dolgo in so zato povzročili hudo revščino in pomanjkanje osnovnih življenjskih dobrin, kar je potisnilo otroke v brezupen položaj. Poleg tega so otroci žrtve oboroženih spopadov, hudih izkoriščanj, rekrutiranja v oborožene skupine. V naslednjem poglavju bom na primeru Sirije preverila, ali je otrokom beguncem kršena tudi temeljna pravica do izobraževanja.

4 TEMELJNA ČLOVEKOVA PRAVICA DO IZOBRAŽEVANJA IN OTROCI BEGUNCI

4.1 Pomen izobrazbe

Pravica do izobraževanja je temeljna človekova pravica. Vsak otrok ima pravico do kakovostnega izobraževanja. To je pravica vsakega otroka. Kakovostno izobraževanje je pomembno za otroka in tudi za družbo. Izobrazba je eden od temeljev otrokovega razvoja in je hkrati pomembna za socialno trdnost in gospodarski razvoj družbe. Zlasti pismenost neposredno prispeva k zmanjševanju revščine in tudi k trajnejšemu miru ter stabilnejšim družbam. Izobraževanje omogoča, da otroci pridobijo znanje in spretnosti ter tako postanejo izpolnjeni posamezniki in aktivni državljani (Manrique Gil in Claros 2015). Otroci, ki niso vključeni v izobraževanje, ne morejo uresničiti svojega potenciala, kar lahko negativno vpliva na družino, na družbo in tudi na bodoče generacije.

4.2 Izobraževanje v državah v razvoju

Leta 2014 se po podatkih UNESCA, 58 milijonov šoloobveznih otrok ni šolalo (Manrique Gil in Claros 2015).

Države v razvoju se glede izobraževanja srečujejo z večjimi problemi in ovirami. Te so predvsem: premalo državnih finančnih sredstev je namenjenih za izobraževanje, pomanjkanje izobraževalnih kadrov, slaba kvaliteta izobraževanja, neprimeren izobraževalni sistem, visoki stroški šolanja, nedostopnost šol, slaba opremljenost šol (Sabo 2016, 40). Izobraževanje je tudi tesno povezano z zdravjem otrok, enakostjo spolov, človekovimi pravicami, zaposlitvenimi možnostmi in premoženjskim statusom (Manrique Gil in Claros 2015).

Otroci brez izobrazbe, zlasti tisti v državah v razvoju, se težko izognejo revščini, izkoriščanju, boleznim. Svetovna revščina bi se po nekaterih ocenah zmanjšala za 12 %, če bi vsi otroci v državah z nizkim dohodkom znali brati (Manrique Gil in Claros 2015).

Ključni dejavnik pri zagotavljanju splošnega dostopa do izobraževanja je tudi mir. Izobraževanje otrok v državah v razvoju omejujejo ali onemogočajo oboroženi konflikti. Ti so ponekod zelo dolgotrajni, kar povzroči, da je lahko cela generacija otrok prikrajšana za kvalitetno izobraževanje. 50 % vseh otrok na svetu, ki se ne šolajo, živi na območjih oboroženih konfliktov (Evropski parlament 2015b).

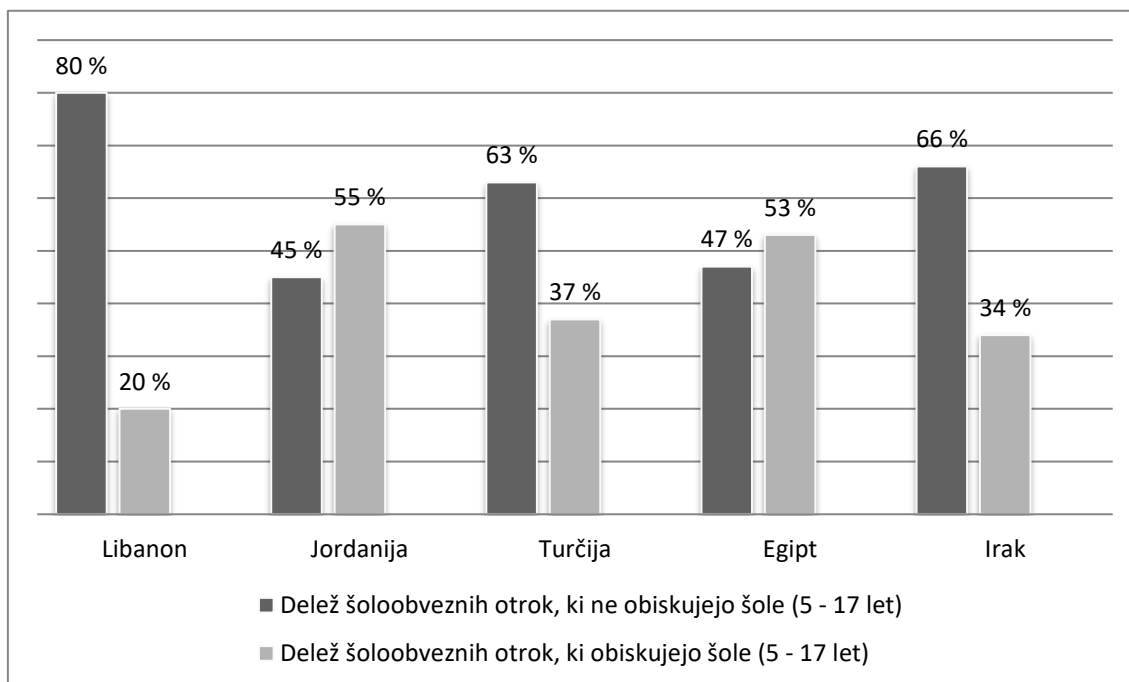
4.3 Izobraževanje in otroci begunci

10 milijonov otrok beguncev in 19 milijonov otrok razseljenih v svojih lastnih državah po svetu (Evropski parlament 2015b) je ena od najhujših posledic, ki jih povzročajo oboroženi konflikti. Ogromno otrok beguncev je moralo opustiti šolanje, ostali so brez izobrazbe, izseljeni in pregnani. Tako sploh nimajo možnosti dostopa do kvalitetnega izobraževanja. Otroci begunci zamujajo svoje izobraževanje, kajti prvotnega pomena je zagotovitev hrane, vode, zdravstvene pomoči in zatočišča. Val begunstva danes ne pojenja. Ker je danes sirska begunska kriza primer, kako oborožen spopad vpliva tudi na otrokove pravice do izobraževanja in ker konec koncev je to nam blizu, bom v tem poglavju obravnavala ravno ta primer.

Kot je bilo že zapisano, se je večina beguncev iz Sirije zateklo v sosednje države, predvsem v Turčijo, Libanon, Jordanijo in Irak. Zaradi velikega števila beguncev v teh državah so humanitarne potrebe ogromne in države gostiteljice, kot tudi sama regija, imajo s tem velike politične, ekonomske in socialne posledice (UNESCO 2015, 8). Lokalne skupnosti in oblasti v državi prejemnici imajo velike stroške ter se predvsem trudijo, da bi jim zagotovili najosnovnejša sredstva za preživetje, nastanitev in hrano. Begunci se v teh sosednjih državah naselijo v že tako revne dele države, kar ogroža njihovo ekonomijo, infrastrukturo in socialo (UNESCO 2015, 8). Oborožen spopad v Siriji je poleg drugega sprožil tudi tako imenovano krizo v izobraževanju (UNESCO 2015, 10).

Sirija je pred izbruhom spopadov imela zelo visoko stopnjo vključenosti osnovnošolskih otrok v šole. Več kot 90 % vseh šoloobveznih otrok je obiskovalo šole in 67 % otrok je hodilo v srednje šole (Syria Crisis: Education Interrupted 2013, 4). Pismenost prebivalstva je bila 90-% (prav tam). Za to regijo je to nadpovprečna stopnja. Vladni izdatki, namenjeni izobraževanju, so v času pred konfliktom naraščali (Syria Crisis: Education Interrupted 2013, 4).

Tabela 4.1: Pregled šoloobveznih sirskih begunskih otrok, ki obiskujejo in ne obiskujejo šole glede na državo

Vir: Syria Crisis: Education Interrupted (2013, 6).

Otroci begunci se v sosednjih državah nahajajo v begunskih taboriščih ali so razpršeni po ozemlju države gostiteljice. V begunskih centrih je organizirano osnovnošolsko izobraževanje; tudi tisti, ki živijo znotraj družbe v državi gostiteljici imajo ponekod možnost dostopa do izobraževanja, vendar je zaradi različnih razlogov udeležba šoloobveznih otrok prenizka (glej Tabela 4.1).

Begunsko taborišče Zaatari v Jordaniji gosti največje število sirskih beguncev. Ti so povsem odvisni od humanitarne pomoči mednarodnih organizacij tudi glede zagotavljanja izobraževanja. Šolski sistem za begunce je v kampu dobro organiziran, vendar ga obiskuje le četrtnina šoloobveznih otrok (Videmšek 2014). Namesto da bi obiskovali šole, veliko otrok zaradi revščine dela in služi denar za svoje družine. Konec leta 2013 je UNHCR poročal, da so v več kot 600 malih trgovinah v tem begunskem taborišču delali izključno otroci (Otroško delo: namesto šole in igre garanje za pičel zaslužek 2014).

V Iraku 60 % beguncev živi znotraj družbe in ne v begunskih taboriščih. Le 10 % šoloobveznih otrok in dijakov v mestih obiskuje šole. Od ostalih 90 %, ki se ne šolajo, jih je 76 % obiskovalo šole v času pred spopadi. Ker so otroci begunci v novem okolju,

kjer se v šolah uporablja kurščina, imajo težave s sporazumevanjem, kajti njihov jezik sporazumevanja je arabščina (Unesco 2015, 10).

V drugi polovici leta 2015 je bilo v Turčiji skoraj 400 tisoč otrok beguncev starih med 6 in 17 let, ki niso obiskovali osnovne šole (Regional Refugee Resilience Plan 2016–2017, 43). Številke so določene le na podlagi registriranih beguncev v Turčiji avgusta 2015. Glede na to, da je veliko otrok neregistriranih, je številka še večja. Ker se pričakuje, da bo do konca leta 2016 v državo prišlo še večje število beguncev, obstaja verjetnost, da se bo ta številka še povečala (Regional Refugee Resilience Plan 2016–2017, 44). Za izobraževanje otrok beguncev skrbi država Turčija. Otroci se lahko udeležujejo izobraževanja v turških javnih šolah ali v začasnih izobraževalnih centrih, ki so ustanovljeni znotraj begunskih kampov in tudi znotraj mest (Regional Refugee Resilience Plan 2016–2017, 43). Število vpisov šoloobveznih otrok znotraj begunskih taboriščih je večja kot pa v urbanem okolju (Regional Refugee Resilience Plan 2016–2017, 44). V šolskem letu 2014/2015 je bilo zaznati več vpisov v šole kot v šolskem letu 2013/2014 (Regional Refugee Resilience Plan 2016–2017, 43), torej se vpisi večajo, ampak še vedno je veliko otrok, ki šol ne obiskuje. Povečanje vpisov je bilo zaznati v nižjih razredi osnovnih šol, medtem ko je v višjih razredih vpis močno upadel (Regional Refugee Resilience Plan 2016–2017, 43). Srednje šole so malo obiskovane, saj večji otroci delajo, da bi pomagali svojim družinam preživeti (Regional Refugee Resilience Plan 2016–2017, 43). ILO je v svoji študiji (Labour Market Impact of Syrians and their Employability 2015) dognal, da je stopnja vpisa v šole zelo tesno povezana z izobrazbo staršev ter s socialnim stanjem družine, ker nizki dohodki družine vplivajo na to, da otroci begunci delajo na ulicah.

Sistem turškega šolstva je pod velikim pritiskom zaradi sprejema tolikšnega števila šoloobveznih otrok, dijakov in študentov. Povečana je potreba po večjem številu učilnic, po večji šolski infrastrukturi, stroški vzdrževanja so višji, učitelji v turških šolah potrebujejo dodatno pomoč, da bi se lahko prilagodili potrebam sirskih otrok (Regional Refugee Resilience Plan 2016–2017, 43).

Otroci begunci ne obiskujejo šol tudi zaradi težav z jezikom, saj njihov materni jezik ni nacionalni jezik sprejemne države. Težave imajo zaradi oddaljenosti šol ter s tem povezanimi stroški prevoza, stroški potrebščin so za nekatere družine previsoki. Veliko otrok, ki so prej obiskovali šole v svoji državi, ni obiskovalo šole več let. Taki

potrebujejo dodatno pomoč, da lahko dohitijo svoje vrstnike in da se lahko ponovno reintegrirajo v šole. Zlasti otroci potrebujejo psihosocialno pomoč (Regional Refugee Resilience Plan 2016–2017, 43–45).

Otroci in mladostniki, ki ne obiskujejo šole, se soočajo z višjim tveganjem za zgodnjo poroko in nosečnostjo, z novačenjem v oborožene sile ali skupine, s trgovino z ljudmi in z izkoriščanjem delovne sile (Evropski parlament 2015b).

Tudi v Resoluciji Evropskega parlamenta je zapisano, da "zagotavljanje kakovostnega izobraževanja v izrednih razmerah ni del vsakega humanitarnega odziva, je osredotočeno predvsem na osnovnošolsko izobraževanje in se še vedno obravnava kot drugotno v primerjavi z zagotavljanjem hrane, vode, zdravstvene pomoči in zatočišč"(Evropski parlament 2015b). Resolucija tudi poudarja, da imajo mladi med 12. in 20. letom v begunskih skupnostih zelo omejene možnosti za srednješolsko in poklicno izobraževanje.

Tudi tisti otroci begunci, ki so prispeli v Evropo, ne uživajo pravice do izobraževanja, kajti kot se je pokazalo, je uvedba šolanja v sprejemnih ali nastavitvenih centrih skoraj nemogoča zaradi diskriminatornega odnosa do otrok beguncev.

Na primeru oboroženega spopada v Siriji sem ugotovila, da je otrokom beguncem kršena tudi temeljna pravica do izobraževanja. Zaradi oboroženih konfliktov je veliko otrok zapustilo svoje domače okolje in opustilo šolanje. Na sto tisoče otrok, ki je prej obiskovalo šole, sedaj zaostaja in zamuja svoje izobraževanje.

V nadaljevanju želim analizirati, kako so države dolžne zagotoviti uresničevanje mednarodno pravnih veljavnih pravic ter opisati aktivnosti nekaterih mednarodnih organizacij.

5 UVELJAVLJANJE MEDNARODNEGA SISTEMA ZAŠČITE OTROK

5.1 Odgovornost nacionalnih držav

Države so suverene. Vendar suverenost ni brezmejna, meje ji določajo pravila organizirane mednarodne skupnosti (Sancin in drugi, 2010, 7). Omejitve državne suverenosti so bodisi rezultat pogodbene dejavnosti države, ki s sprejemanjem mednarodnopravnih obveznosti pravno omejuje svojo suverenost, bodisi posledica delovanja pravil mednarodnega običajnega prava, ki ga države morajo spoštovati (Sancin in drugi, 2010, 40). Kako posamezna država ravna s posameznikom, ni več le njena notranja stvar. Odnos država posameznik je reguliran z mednarodnim pravom.

“Države stranke spoštujejo in vsakemu otroku, ki sodi pod njihovo pravno pristojnost, jamčijo s to Konvencijo priznane pravice brez kakršnegakoli razlikovanja ...” (Konvencija o otrokovih pravicah 1989, 2. čl.). “Države stranke bodo sprejele vse zakonodajne, upravne in druge ukrepe za uresničitev s to Konvencijo priznanih pravic...” (Konvencija o otrokovih pravicah 1989, 4. čl.). Nacionalne države, ki so podpisnice Konvencije o otrokovih pravicah, so odgovorne in dolžne spoštovati in zagotavljati pravice otrok, ki izhajajo iz omenjene konvencije.

Tudi v UL OZN države članice potrjujejo odgovornost do spoštovanja človekovih pravic, saj v 1. členu UL OZN vključuje med svoje cilje razvijanje in spodbujanje spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi. Tudi v 55. členu UL OZN je navedeno, naj se Združeni narodi zavzemajo za splošno in dejansko spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi. “Vsi člani Organizacije se zavežejo, delati skupaj in posamezno v sodelovanju z Organizacijo, da se dosežejo cilji, navedeni v 55. členu.” (Ustanovna listina Združenih narodov, 56. čl.).

Posamezna pravila človekovih pravic so prerasla v mednarodno običajno pravo. To običajno pravo prepoveduje njihove najbolj grobe in sistematične kršitve, nekatera so tudi prerasla v kogentna pravila, ki veljajo za vse – *erga omnes* (Sancin in drugi, 2010, 45). Ta so med drugim prepoved uporabe sile, genocida, mučenja, suženjstva (Sancin in drugi, prav tam). Vsaka posamezna država je odgovorna zaščititi svoje prebivalstvo pred genocidom, vojnimi hudodelstvi, etničnim čiščenjem in hudodelstvi zoper človečnost. Države morajo preprečevati take zločine, preprečiti morajo tudi njihovo spodbujanje (Sancin in drugi 2010, 122).

Države so torej dolžne zagotavljati in spoštovati otrokove pravice kot človekove pravice, ker so te del mednarodnega običajnega prava. Skratka, kot pogodbene stranke so to dolžne spoštovati.

Države imajo tudi dolžnost, da javnost seznanjajo in obveščajo o pravicah in načelih konvencij. S tem naj bi države tudi preprečevale kršenje pravic. "Države stranke se zavezujejo, da bodo z načeli in določbami te Konvencije z ustreznimi in učinkovitimi sredstvi najširše seznanile tako odrasle kot otroke" (Konvencija o otrokovih pravicah 1989, 42. čl.). Tudi v ženevskih konvencijah je zapisano, da "visoke pogodbenice se obvezujejo, da bodo v svojih deželah v mirnem kot tudi v vojnem času seznanjale z vsebino te konvencije kar najširši krog prebivalstva ..." (Prva Ženevska konvencija 1949, 47. čl.).

Države imajo tudi dolžnost, da kaznujejo storilce hudih kršitev konvencij humanitarnega prava. V ta namen morajo sprejeti zakonodajne ukrepe, ki omogočajo kaznovanje vojnih hudodelstev.

Na podlagi mednarodnih pogodb o človekovih in otrokovih pravicah so se oblikovali mednarodni mehanizmi varstva človekovih in otrokovih pravic.

Tako je KOP ustanovila Odbor za otrokove pravice (Konvencija o otrokovih pravicah 1989, 43. čl.). Države podpisnice morajo Odboru poročati o ukrepih, ki so jih sprejele za uveljavitev otrokovih pravic in o napredku, ki so ga dosegle pri uživanju teh pravic, navajati morajo morebitne dejavnike in težave, ki ovirajo izpolnjevanje obveznosti, ki izhajajo iz KOP (Konvencija o otrokovih pravicah 1989, 44. čl.). Odbor lahko tudi od države podpisnice zahteva dodatne informacije o uresničevanju te konvencije (Konvencija o otrokovih pravicah 1989, 44. čl.). Odbor za otrokove pravice lahko sodeluje z drugimi organi Združenih narodov in specializiranimi agencijami kot tudi s Skladom Združenih narodov za pomoč otrokom (Konvencija o otrokovih pravicah 1989, 45. čl.). Odbor izda državi stranki predloge in splošna priporočila.

Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah je ustanovil Odbor za človekove pravice (Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, 28. čl.). Države podpisnice morajo poročati odboru o svojih ukrepih za uresničevanje v Paktu priznanih pravic in o svojih uspehih (Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, 40. čl.).

OZN v skladu z UL je kot svoj organ ustanovila Meddržavno sodišče OZN, ki ima pristojnost, da odloča o sporih med državama. Pristojnost sodišča se razteza na vse primere, ki o posebej določeni v UL OZN ali v veljavnih pogodbah in dogovorih med državami (Ustanovna listina Združenih narodov, 36. čl.).

Znotraj regionalnih mednarodnih organizacij so nastala sodišča in komisije, ki bdijo nad spoštovanjem priznanih človekovih pravic, ki so bile sprejete v okviru le teh. Države Sveta Evrope so ustanovile Evropsko sodišče za človekove pravice, ki uveljavlja nadzor nad spoštovanjem človekovih pravic, ki izhajajo iz Evropske konvencije o človekovih pravicah. Sodišče lahko na primer na podlagi sodnega postopka, ki ga je sprožil posameznik, razglasi, da so državne oblasti kršile evropsko konvencijo o človekovih pravicah in nato mora država sprejeti ustrezne ukrepe. Tako so države podpisnice podrejene zavezujočim ugotovitvam sodišča (Conforti 2005, 171). Vzpostavljen je bil tudi nadzor nad spoštovanjem pravic, ki jih priznava Ameriška konvencija o človekovih pravicah. Ustanovljena sta bila dva organa: Medameriška komisija in Sodišče za človekove pravice. Na podlagi Afriške listine o človekovih pravicah je bila s strani držav podpisnic ustanovljena Komisija za človekove pravice (Conforti 2005, 417).

Leta 2002 je pričelo delovati Mednarodno kazensko sodišče (RS Ministrstvo za zunanje zadeve 2016). Ustanovljeno je bilo leta 1998 v okviru OZN, ko so države podpisnice sprejele Rimski statut. Njegova pristojnost zajema genocid, hudodelstva zoper človečnost, vojna hudodelstva in agresijo. V statutu so opredeljena dejanja za posamezna hudodelstva. Sodišče lahko sodi posamezniku za storjene kršitve, saj vzpostavlja kazensko odgovornost posameznikov za omenjene kršitve mednarodnega prava. Posameznik je odgovoren neposredno, če stori kazensko dejanje in je odgovoren posredno, če napeljuje, ukazuje ali spodbuja ali prispeva h kaznivemu dejanju (Zagorac 2001, 2. del). Sodišče dopolnjuje jurisdikcijo sodišč držav podpisnic Rimskega statuta (Zagorac 2001, 11).

Varstvo otrokovih pravic se primarno zagotavlja na nacionalni ravni. Mednarodni mehanizmi so običajno namenjeni splošnemu nadzoru stanja človekovih pravic v posamezni državi (Sancin in drugi, 2010, 46).

V tem poglavju sem želela predstaviti, kako so nacionalne države odgovorne zaščititi otrokove pravice, ki jih zagotavlja mednarodno pravo. Kako posamezna država ravna z

posameznikom, ni več le njena notranja zadeva. Države podpisnice mednarodno pravnih dokumentov so dolžne spoštovati določila, ki izhajajo iz le-teh in ravnati v skladu z njimi. Z namenom, da bi se vzpostavil nadzor nad spoštovanjem človekovih pravic, so države podpisnice z mednarodnimi pogodbami ustanovile mednarodne mehanizme nadzora.

5.2 Odgovornost in aktivnost mednarodnih organizacij

UNICEF je v okviru OZN edina organizacija, ki se ukvarja izključno samo z otroci. Danes je prisoten v večini držav sveta – tako v državah v razvoju, kot v razvitih državah. Torej je stalno prisoten na terenu. Preko svojih uradov na terenu in v sodelovanju z državami in drugimi humanitarnimi organizacijami izvaja svoje programe za zaščito in pomoč otrokom tudi v državah, kjer potekajo oboroženi spopadi. Politično je organizacija nevtralna in njeno financiranje je izključno odvisno od prostovoljnih prispevkov.

UNICEF je prisoten na območjih oboroženih spopadov, kjer skupaj s partnerskimi organizacijami deluje z namenom, da imajo otroci hrano, dostop do vode, nudi jim zdravstveno oskrbo in cepljenje ter psihosocialno pomoč, spodbuja njihovo šolanje, pomaga jim pri združitvi z družino.

UNICEF sproža tudi razne kampanje, da bi se povečala pozornost določenim problemom. Zastavlja si cilje, da bi se ti določeni problemi odpravili. Tako je leta 2014, skupaj v sodelovanju s posebnim predstavnikom generalnega sekretarja OZN za otroke v oboroženih spopadih, sprožil kampanjo "Otroci, ne vojaki" (UNICEF 2014a) s ciljem, da do konca leta 2016 konča rekrutiranje otrok s strani vladnih sil. V ta namen skupaj z drugimi partnerskimi nevladnimi organizacijami sodeluje z vladami držav, nudi jim tehnično in strokovno pomoč, prepoznava pomanjkljivosti, zagotavlja dodatna sredstva za podporo programu (UNICEF 2014). S kampanjo "Ne izgubljeni generaciji" je skušal UNICEF v sodelovanju z drugimi humanitarnimi organizacijami zagotoviti sirskim otrokom bolj varno in zanesljivo prihodnost, predvsem je bil poudarek na zagotavljanju varnega dostopa do izobraževanja (UNICEF opozarja: preprečiti moramo izgubljeno generacijo sirskih otrok 2014). Cilji kampanj je tudi pridobivanje finančnih sredstev.

UNICEF skupaj z drugimi humanitarnimi organizacijami opozarja v poročilih na konkretna stanja v državah in poziva mednarodno skupnost k dejanjem, da bi izboljšali

položaj otrok. Enaindvajset humanitarnih organizacij je marca leta 2015 v poročilu opozarjalo na nespoštovanje resolucij Varnostnega sveta OZN o Siriji ter celo za to okrivilo tudi same članice Varnostnega sveta (Delo 2015).

UNHCR ima prednostno nalogo, da zaščiti begunce ter njihove pravice, prizadeva si zagotoviti, da si vsak posameznik lahko poišče varno zatočišče v drugi državi, z možnostjo prostovoljne vrnitve v domovino, integracijo v lokalno skupnost ali preselitvijo v tretjo državo (UNHCR 2001–2016). UNHCR vodi in koordinira mednarodne akcije za zaščito beguncev in reševanje njihovih problemov. Aktivnosti UNHCR-ja so podpora vladnim institucijam pri skrbi za ranljive skupine, sodelovanje z vladnimi in nevladnimi akterji, skrbi za nudenje humanitarne pomoči.

Posebni predstavnik Generalnega sekretarja OZN za otroke v oboroženih spopadih je dobil svoj mandat z resolucijo Generalne skupščine leta 1996. Njegova naloga je, da promovira in ščiti otrokove pravice v oboroženih spopadih. Sodeluje z vladami držav, z nevladnimi organizacijami, z agencijami OZN, z različnimi mednarodnimi organizacijami in s civilno družbo.

Mednarodni odbor Rdečega križa (MORK v nadaljevanju) je bil ustanovljen leta 1863 v Švici. Njegov cilj je, da kot nevtralen posrednik deluje med vojskujočimi se stranmi ter kot varuh MHP ima nalogo zaščititi žrtve oboroženih konfliktov, notranjih nemirov in drugih oblik nasilja. Ženevske konvencije in Dopolnilna protokola I. in II., ki so kasneje bili sprejeti, priznavajo MORK kot neodvisno humanitarno organizacijo in ji hkrati dajejo pravico do opravljanja njenih ciljev. MORK lahko deluje v mednarodnih oboroženih spopadih in tudi v nemednarodnih oboroženih spopadih (Mednarodni odbor rdečega križa, 2). Njegove naloge so predvsem: nadzor nad spoštovanjem MHP, zaščita ranjenih in bolnih pripadnikov oboroženih sil, zaščita vojnih ujetnikov in političnih pripornikov, zaščita civilistov, vzpostavljanje družinskih vezi in iskanje pogrešanih, posredovanje med vojskujočimi stranmi.

V času oboroženih konfliktov delujejo različne humanitarne nevladne organizacije in razne regionalne organizacije, ki skrbijo za zagotavljanje hrane, vode, zdravstvene oskrbe, izobraževanja, psihosocialne podpore, zavetišč oziroma začasnih bivališč, javnih storitev, telekomunikacije ...

6 SKLEP

V svoji diplomski nalogi sem želela predstaviti položaj otrok v primeru oboroženega konflikta. Najprej sem predstavila najpomembnejše mednarodnopravne predpise, ki otrokom v primeru oboroženega spopada zagotavljajo zaščito in posebno skrb. Na primeru oboroženih konfliktov v DRK, Južnem Sudanu in Siriji sem prikazala položaj otrok. Na primeru Sirije sem želela prikazati, kako na otrokovo pravico do izobraževanja lahko vpliva oborožen spopad. Na koncu sem opisala, kakšno vlogo imajo države in nekatere pomembnejše mednarodne organizacije pri zagotavljanju zaščite in varnost otrokom.

Skozi zgodovino oboroženih spopadov se je izoblikovala zavest, da je potrebo zaščititi civilno prebivalstvo pred oboroženimi konflikti. Danes imamo sistem MHP, ki zagotavlja to zaščito. Sprejetje dokumentov o človekovih pravicah po drugi svetovni vojni je bil za človeštvo izjemen dosežek. S sistemom človekovih pravic je posameznik zaščiten vselej – v času miru in v času oboroženih konfliktov. Mednarodnopravni dokumenti formalno, na papirju, ustrezno zaščitijo otroke v primeru oboroženih spopadov.

Vendar smo danes priča sistematičnemu teptanju človekovih pravic v državah v razvoju, kjer potekajo oboroženi konflikti. V oboroženih konfliktih je tarča ravno civilno prebivalstvo; zdi se, da so cilji raznih oboroženih skupin ravno ti, da prizadenejo čim več trpljenja civilnemu prebivalstvu. Na primeru treh držav je videti, kako so otroci v času oboroženih spopadov, ki trajajo že vrsto let, žrtve revščine in pomanjkanja osnovnih življenjskih dobrin in zato potisnjeni v brezupni položaj. Veliko otrok je žrtev oboroženih spopadov. Otroci postanejo vojaki ali služijo oboroženim skupinam, da bi si zagotovili preživetje, veliko jih je prisilno rekrutiranih. Veliko otrok zaradi spopadov dela ali so prisiljeni v prostitucijo. Premnogo je žrtev posilstev in raznih izkoriščanj, veliko otrok je beguncev ali notranje razseljenih. Cele generacije odraščajo v nasilju in drugačnega okolja skorajda ne poznajo. Na primeru Sirije otroci zaradi oboroženega konflikta zamujajo in zaostajajo v svojem izobraževanju. Zaradi različnih razlogov ne obiskujejo šol. Kršena je njihova temeljna človekova pravica – pravica do izobraževanja.

Zato lahko potrdim moji hipotezi. Uresničevanje mednarodnopravnih dokumentov za zaščito otrok v oboroženih konfliktih v državah v razvoju je nezadostno. Otrokom beguncem je kršena temeljna pravica do izobraževanja.

Varnost ne more biti zagotovljena na noben drug način kot skozi popolno spoštovanje človekovih pravic. Spoštovanje človekovih pravic zagotavlja mir in omogoča, da družba napreduje.

Da bi otroke ustrezno zaščitili, je potrebno sprejeti določene ukrepe, še preden izbruhnejo oboroženi spopadi. V mirnem času jim je potrebno zagotoviti primerno izobrazbo, poskrbeti, da imajo dostop do zdravstvenih storitev, skratka zagotoviti jim je treba temeljne človekove in otrokove pravice, da se jim omogoči pot iz revščine. Mednarodna skupnost bi morala bolj spremljati medetične odnose in morebitne konflikte, ki bi jih morala dovolj zgodaj reševati s pravnimi in družbenimi ukrepi. Vpliv vojske bi se moral zmanjšati v korist človečnosti. Mislim, da obupno potrebujemo voditelje, ki bodo bolj zavezani k spoštovanju človekovih pravic zlasti v državah v razvoju. Zato je tudi potrebno ozaveščati in izobraževati mlado generacijo v duhu spoštovanja človekovih pravic.

7 LITERATURA

1. 24ur.com. 2015. *Obupani begunci na turško-sirski meji: deklica se oklepa bodeče žice, njen oče moleduje za pomoč*. Dostopno prek: <http://www.24ur.com/novice/svet/obupani-begunci-na-tursko-sirski-meji-deklica-se-oklepa-bodece-zice-njen-ocemoleduje-za-pomoc.html> (20. maj 2016).
2. Amnesty International. 2016. *25 let Konvencije o otrokovih pravicah*. Dostopno prek: <http://sola.amnesty.si/otrokovepravice> (20. marec 2016).
3. Amnesty International Slovenije in Mirovni inštitut. 2004. *Človekove pravice žensk uvodna pojasnila in dokumenti*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
4. Azar, Miriam. 2015. *A jo band a Bicycle: A refugee boy's struggle to survive in Lebanon*. Dostopno prek: http://www.unicef.org/infobycountry/lebanon_82465.html (2. maj 2016).
5. Boustani, Soha Bsati. 2014. *Malnutrition a silent threat emerging among Syrian refugee children in Lebanon*. Dostopno prek: http://www.unicef.org/infobycountry/70207_72711.html (2. maj 2016).
6. Central intelligence Agency. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/index.html> (15. april 2016).
7. De Brie, Christian. 2009. Genocidi, zločini in drugi množični poboji. *Le Monde diplomatique* (januar): 20–21.
8. Degan, Vladimir Đuro. 2000. *Međunarodno pravo*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
9. *Deklaracija o varstvu žensk in otrok med izrednimi razmerami in oboroženim spopadom*. 1974. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ProtectionOfWomenAndChildren.aspx> (21. marec 2016).
10. Delo. 2014. Otroško delo: namesto šole in igre garanje za pičel zaslužek, 9. avgust. Dostopno prek: <http://www.delo.si/svet/globalno/otrosko-delo-namesto-sole-in-igre-garanje-za-picel-zasluzek.html> (29. april 2016).
11. --- 2015. Humanitarne organizacije: Svet je sirske civiliste pustil na cedilu, 12. marec. Dostopno prek: <http://www.delo.si/svet/krize/humanitarne-organizacije-svet-je-sirske-civiliste-pustil-na-cedilu.html> (12. april 2016).
12. --- 2016. *Europol: Izginilo več kot 10.000 otrok migranov*. Dostopno prek: <http://www.delo.si/svet/evropa/izginilo-vec-kot-10-000-otrok-migranov.html> (3. maj 2016).

13. Društvo za združene narode za Republiko Slovenijo. 1996. *Človekove pravice: zbirka mednarodnih dokumentov. Univerzalni dokumenti*. Ljubljana: Društvo za združene narode za Republiko Slovenijo.
14. Evropski Parlament. 2015a. *Resolucija 2015/2603 (RSP)*. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0072+0+DOC+XML+V0//SL> (5.maj 2016).
15. Evropski parlament. 2015b. *Resolucija evropskega parlamenta z dne 26. novembra 2015 o izobraževanju otrok v izrednih razmerah in dolgotrajnih krizah, 2015/2977 (RSP)*, sprejeta 26. novembra 2015. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2015-0418+0+DOC+PDF+V0//SL> (11. April 2016).
16. Grah, Matija. 2008. Med divjanjem spopadov narašča begunska stiska. *Delo*,8 (7. november).
17. *Humanium organization*. Dostopno prek: <http://www.humanium.org/en/> (2. maj 2016).
18. *Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah o prodaji otrok, otroški prostituciji in otroški pornografiji*. 2000. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/CP/Zbornik/I_OP_CRC_CP_-_Izbirni_protokol.pdf (20. marec 2016).
19. *Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah o vključevanju otrok v oborožene spopade*. 2000. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/CP/Zbornik/I_OP_CAT_AC_-_Izbirni_protokol_h_Konvenciji.pdf (20. marec 2016).
20. Jelušič, Ljubica. 1997. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
21. --- 2002. Globalnost varnostnih interesov in groženj. *Teorija in praksa* 39: 613-620.
22. Jogan, Savin. 1997. *Mednarodno vojno / humanitarno pravo*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije.
23. *Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja*. 1984. Dostopno prek: http://www.unhcr-entraleurope.org/_assets/files/content/resources/pdf_si/international_refugee_law/Konvencija_proti_mucenju.pdf (20. marec 2016).
24. Križnar, Tomo. 2010. *Nafta in voda*. Ljubljana: samozaložba.

25. --- 2013. Nemirni Južni Sudan: Izvoz za genocid. *Delo*, 28. december. Dostopno prek: <http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/nemirni-juzni-sudan-izvoz-za-genocid.html> (5. maj 2016).
26. ILO. 2015. *Labour Market Impact of Syrians and their Employability*. Dostopno prek: http://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_440085/lang--en/index.htm (11. april 2016).
27. Manrique Gil, Manuel in Eulalia Claros. 2015. *Dostop do kakovostnega izobraževanja je ključen za razvoj*. Dostopno prek: <https://europa.eu/eyd2015/sl/eu-european-parliament/posts/access-quality-education-essential-development> (30. april 2016).
28. Mednarodni odbor rdečega križa. *Mednarodno humanitarno pravo*. Ljubljana: interno gradivo.
29. Program združenih narodov za razvoj. 2016. *Human Development report 2015*. Dostopno prek: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2015_statistical_annex.pdf (17. april 2016).
30. Pudgar, Avgust. 2004. Vladajoči Arabci in zapostavljeni afričani. *Delo*, 4 (26. julij).
31. UNHCR. 2016. *Regional Refugee Resilience Plan 2016-2017*. Dostopno prek: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224> (20. maj 2016).
32. Rizman, Rudi. 2008. Vest in moč: 60 let splošne deklaracije o človekovih pravicah. *Delo*, 5 (10. december).
33. Ministrstvo za zunanje zadeve. 2016. *Mednarodno kazensko pravosodje*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/mednarodno_pravo/dejavnosti_sektorja_za_mednarodno_pravo_po_podrocjih/mednarodno_kazensko_pravosodje/ (14. julij 2017).
34. RTVSLO. 2014. *Smrtonosni napad v Siriji, tik ob Turčiji, kjer begunci prečkajo mejo*. Dostopno prek: <http://www.times.si/svet/smrtonosni-napad-v-siriji-tik-ob-turciji-kjer-begunci-preckajo-mejo--5a62eb036e6dcd01a20b5e5d88a5d30576afcbe5.html> (20. maj 2016).
35. --- 2015. *Južni Sudan: Posiljevali in kastrirali otroke ter jim rezali vratove*. Dostopno prek: <http://www.rtvsllo.si/svet/juzni-sudan-posiljevali-in-kastrirali-otroke-ter-jim-rezali-vratove/367944> (3. maj 2016).
36. Sabo, Sergeja. 2006. *Problemi izobraževanja v državah v razvoju*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
37. Sancin, Vasilka, ur., Maja Bavdek, Mark J. Moggi, Nenad Mrdaković, Nastasja Suhadolnik, Katarina Škrbec in Nina Zupan. 2010. *Lokalni zločinci – univerzalni zločinci: odgovornost zaščititi*. Ljubljana: GV Založba.

38. *Splošna deklaracija človekovih pravic*. 1948. Dostopno prek: <http://www.unhcr-centraleurope.org/si/pdf/viri/pravni-dokumenti/mednarodno-begunsko-pravo/splosna-deklaracija-clovekovih-pravic-1948.html> (20. marec 2016).
39. Tanja, Fajon. 2016. Begunci v Turčiji: razmere bi lahko obvladali le skupaj. *Delo*, (13. februar). Dostopno prek: <http://www.delo.si/sobotna/begunci-v-turciji-razmere-bi-lahko-obvladali-le-skupaj.html> (21. maj 2016).
40. UNESCO. 2015. *Bridging Learning Gaps for the Youth, UNESCO Education Response to the Syria Crisis (2015-2016)*. Dostopno prek: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002319/231945e.pdf> (10. maj 2016).
41. UNHCR. 2015. *UNHCR Global Appeal 2015 update: Democratic Republic of the Congo*. Dostopno prek: <http://www.unhcr.org/5461e5fd16.html> (15. maj 2016).
42. UNHCR. 2016. *Syria Regional Refugee Response*. Dostopno prek: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> (15. maj 2016).
43. UNICEF. 2012. *UNICEF poziva k zaščiti otrok na vzhodu Demokratične republike Kongo*. Dostopno prek: <http://www.unicef.si/clanek/314> (14. maj 2016).
44. --- 2013a. *Syria Crisis: Education Interrupted*. 2013. Dostopno prek: http://www.unicef.org/media/files/Education_Interrupted_Dec_2013.pdf (2. maj 2016).
45. --- 2013b. *Beg osamljenih otrok iz Sirije*. Dostopno prek: <http://www.unicef.si/clanek/1459> (3. maj 2016).
46. --- 2014a. *UNICEF opozarja: preprečiti moramo izgubljeno generacijo sirskih otrok*. Dostopno prek: <http://www.unicef.si/clanek/1511> (10. april 2016).
47. --- 2014b. *Vključevanje otrok v oborožene spopade na strani vladnih sil se mora končati*. Dostopno prek: <http://www.unicef.si/novice/2539/vkljucevanje-otrok-v-oborozene-spopade-na-strani-vladnih-sil-se-mora-koncati> (26. maj 2016).
48. --- 2016a. *87 milijonov otrok mlajših od 7 let ne pozna ničesar drugega kot vojno*. Dostopno prek: <http://www.unicef.si/novice/13835/87-milijonov-otrok-mlajsih-od-7-let-ne-pozna-nicesar-druega-kot-vojno> (30. marec 2016).
49. --- 2016b. *1 od 3 sirskih otrok že vse življenje živi v vojni ali na begu*. Dostopno prek: <http://www.unicef.si/novice/13831/1-od-3-sirskih-otrok-ze-vse-zivljenje-zivi-v-vojni-ali-na-begu> (20. marec 2016).
50. --- 2016c. *Desettisoče otrok v oboroženih skupinah v kriznih žariščih po vsem svetu*. Dostopno prek: <http://www.unicef.si/novice/13818/desettisoce-otrok-v-oborozenih-skupinah-v-kriznih-zariscih-po-vsem-svetu> (20. marec 2016).

51. --- 2016č. *Izobrazba za več kot pol milijona otrok v Južnem Sudanu*. Dostopno prek: <http://www.unicef.si/clanek/13821> (7. april 2016).
52. --- 2016d. *Humanitarian Action for Children 2016*. Dostopno prek: <http://www.unicef.org/appeals/syria.html> (10. april 2016).
53. United States Agency for International Development. 2008. *Hiv/Aids health profile. 2008*. Dostopno prek: https://healthreach.nlm.nih.gov/documents/HIV-AIDS_Health_Profile_Democratic_Republic_of_Congo_English.pdf (25. marec 2016).
54. Urad posebnega predstavnika Generalnega sekretarja OZN za otroke v oboroženih spopadih. 2015. *Countries Where Children are Affected by Armed Conflict*. Dostopno prek: [https:// childrenandarmedconflict.un.org/ countries/countries-caac/](https://childrenandarmedconflict.un.org/countries/countries-caac/) (25. marec 2016).
55. *Ustanovna Listina Združenih narodov in Statut Meddržavnega sodišča*. Ljubljana: Društvo za združene narode za Republiko Slovenijo.
56. Varnostni svet. 2015. *Children and armed conflict -Report of the Secretary-General. 2015*. Dostopno prek: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/69/926&Lang=E&Area=UNDOC (11. april 2016).
57. Videmšek, Boštjan. 2011. *Vojna terorja deset let po 11. septembru*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
58. --- 2013a. *Upor: arabska pomlad in evropska jesen*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
59. --- 2013b. Južni Sudan: Medetnična vojna ali zgolj boj za prevlado. *Delo*, 20. december. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/juzni-sudan-medeticna-vojna-ali-zgolj-boj-za-prevlado.html> (5. maj 2016).
60. --- 2014. Izgubljena generacija sirskih otrok. *Delo* (10. April). Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/izgubljena-generacija-sirskih-otrok.html> (3. maj 2016).
61. War Child UK. 2014. *The world's worst place to be a woman?*. Dostopno prek: <https://www.warchild.org.uk/features/worlds-worst-place-be-woman> (30. marec 2016).
62. UNHCR. 2016. *Zaatari Camp Fact Sheet – April 2016*. Dostopno prek: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/region.php?id=77&country=107> (20. maj 2016).
63. Zagorac, Dean. 2001. *Rimski statut mednarodnega kazenskega sodišča in drugi dokumenti z uvodnimi pojasnili*. Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenije.